

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА
ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему: «Організаційно-правовий механізм
економічного регулювання зовнішньоекономічної
діяльності в контексті Угоди про асоціацію між
Україною та ЄС»**

Виконала: студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне управління та
адміністрування заочної форми навчання
Грозян Іван Миколайович

Керівник: кандидат економічних наук,
доцент Терещенко Т.В.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент: _____
(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2020 рік

АНОТАЦІЯ

Грозьян І.М. – Організаційно-правовий механізм економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Основна увага у магістерській роботі приділена обґрунтуванню теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У роботі визначено зміст, види та принципи зовнішньоекономічної діяльності. Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

З метою підвищення її ефективності, існує необхідність вивчення організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах європейської інтеграції, зокрема, дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Саме тому у роботі обґрунтовано сутність та структуру організаційно-правового механізму забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. Здійснено загальну характеристику тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та ЄС. Поряд з цим, проведено аналіз організаційного та правового забезпечення економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Окрему увагу приділено обґрунтуванню напрямів удосконалення організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Крім цього, визначені перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності України в умовах імплементації Угоди про асоціацію.

Ключові терміни: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня політика, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, організаційно-правовий механізм забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, асоціація, угода про асоціацію, інтеграція, європейська інтеграція, зона вільної торгівлі.

SUMMARY

Grozyan IM - Organizational and legal mechanism of economic regulation of foreign economic activity in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU. Master's Degree Program for Master's Degree in specialty 281 Public management and administration.

The main attention in the master's work is paid to the substantiation of theoretical principles and development of practical recommendations for improving the organizational and legal mechanism of economic regulation of foreign economic activity in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The content, types and principles of foreign economic activity are determined in the work. Foreign economic activity is the activity of economic entities of Ukraine and foreign economic entities, based on the relationship between them, which takes place both in Ukraine and abroad. In order to increase its efficiency, there is a need to study the organizational and legal mechanism of economic regulation of foreign economic activity in the context of European integration, in particular, the Association Agreement between Ukraine and the EU. That is why the essence and structure of the organizational and legal mechanism of foreign economic activity are substantiated in the work.

The general characteristic of tendencies of development of foreign economic activity of Ukraine and the EU is carried out. Along with this, an analysis of the organizational and legal support of economic regulation of foreign economic activity. Special attention is paid to the substantiation of directions of improvement of the organizational and legal mechanism of economic regulation of foreign economic activity. In addition, the prospects for the implementation of Ukraine's foreign economic activity in the context of the implementation of the Association Agreement have been identified.

Key terms: foreign economic activity, foreign policy, state regulation of foreign economic activity, organizational and legal mechanism for foreign economic activity, association, association agreement, integration, European integration, free trade area.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності	8
1.2. Зміст та структура організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	25
2.1. Загальна характеристика тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні.....	25
2.2. Аналіз економічних показників виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом	34
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	40
3.1. Основні напрями удосконалення організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	40
3.2. Перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності України в умовах імплементації Угоди про асоціацію	46
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток ринкових відносин в Україні, що супроводжується зростанням відкритості національної економіки, становленням потужного недержавного сектору, товарним наповненням внутрішніх ринків, неминуче веде до активізації зовнішньоекономічних відносин суб'єктів підприємницької діяльності України з іноземними партнерами. Організаційно-правовий механізм економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) є достатньо складною й багаторівневою та торкається багатьох аспектів (регулювання, контроль, правове забезпечення, інформаційне забезпечення) та вимагає більш докладного вивчення.

Дослідження проблем державного регулювання ЗЕД знаходиться у сфері наукових інтересів багатьох українських учених, а саме: Борисенка О.П. [6-9], Долішнього М.І. [15], Домбровської С.М. [16], Крупіна В.Є. [24-26], Письмаченко Л.М. [41], Пилипенка Ю.І. [39] та інших.

Основною метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

У відповідності до мети були поставлені такі завдання:

визначити сутність та основні принципи зовнішньоекономічної діяльності;

узагальнити зміст та структуру організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

здійснити загальну характеристику тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності України;

провести аналіз економічних показників виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

навести основні напрями удосконалення організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;

обґрунтувати перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності України в умовах імплементації Угоди про асоціацію.

Об'єктом дослідження є процеси зовнішньоекономічної діяльності за участю України та Європейського Союзу.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Методи дослідження. Методичною базою магістерської роботи є ціла низка загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, були використані такі методи як: системний підхід (при визначенні сутності зовнішньоекономічної діяльності), методи аналізу та синтезу (під час розкриття змісту організаційно-економічного механізму економічного регулювання ЗЕД), узагальнення (при виявленні тенденцій державного регулювання ЗЕД), графічний, табличний методи (для наочного зображення результатів дослідження).

Інформаційною базою дослідження виступають офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, нормативно-правові акти, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів тощо.

Практичне значення магістерської роботи полягає в тому, що окремі теоретичні положення й висновки можуть бути використані у практичній діяльності при прийнятті рішень у сфері зовнішньоекономічної діяльності у контексті євроінтеграційних процесів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності

Активна зовнішньоекономічна діяльність виступає одним з ключових чинників прогресивних змін у ринковій економіці, підвищення її ефективності і конкурентоспроможності. Інтенсифікація глобалізаційних, інтеграційних процесів впливає на підвищення ролі зовнішньоекономічної діяльності, що, зі свого боку, сприяє більш активному залученню України та її окремих регіонів у ці процеси. Масштаби зовнішньої торгівлі значною мірою відображають рівень розвитку економіки області, структуру та динаміку її виробництва. Також зовнішня торгівля сприяє економічному піднесенню, викликає раціональні і структурні зміни, прискорює процес впровадження нових технологій і модернізацію галузей економіки.

Важливою передумовою успішного розвитку зовнішньоекономічних зв'язків області виступає потенційна можливість широкомасштабних контактів з іншими регіонами України та державами світу.

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [45].

Зовнішньоекономічну діяльність розглядають як сферу економічної діяльності (підприємств, регіонів і держави), пов'язану із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо [18].

Дослідження наукової літератури дозволило систематизувати визначення змісту дефініції «зовнішньоекономічна діяльність» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Наукові підходи до визначення змісту дефініції
«зовнішньоекономічна діяльність»

№	Автори наукового підходу	Визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність»	Сутність поняття «ЗЕД»
1.	Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16 квітня 1991 р.	Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами	Взаємовідносини
2.	Господарський Кодекс України № 436-ІV від 16 січня 2003 р.	Зовнішньоекономічна діяльність є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою	Господарська діяльність
3.	Економічний енциклопедичний словник за редакцією Мочерного С. В.	Поняття ЗЕД дається з погляду сфери економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і держави, пов'язаної із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо	Спільні проекти
4.	Федорець Л. М.	Це діяльність промислових підприємств, частина їх виробничо-комерційної діяльності як з внутрішніми, так і з іноземними партнерами	Діяльність партнерів
5.	Машталір Я. П., Дроздова Г. М.	Це сукупність зовнішньоекономічних операцій у сфері господарської діяльності, які здійснює підприємство з метою отримання прибутку через створення та реалізацію конкурентних переваг внаслідок виходу на світовий ринок	Сукупність операцій
6.	Паска І. М., Фатенок-Ткачук А. О.	Це система зі своїми специфічними організаційно-економічними та правовими механізмами функціонування, а також як складова єдиного національного комплексу	Система, складова комплексу

Примітка. Систематизовано автором.

Таким чином, проаналізувавши існуючі підходи на поняття зовнішньоекономічної діяльності підприємства, можна зробити висновок про неоднозначність тлумачення цього поняття в економічній літературі. Існуючі у науковій літературі визначення дефініції «ЗЕД» розглядаються переважно з позиції суб'єкта господарської діяльності. Поряд з цим, підкреслимо, що

зовнішньоекономічна діяльність визнається одним із найважливіших елементів формування державної та регіональної економічної політики.

Згідно з Законом України у ст. 4 «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. виділяють такі види зовнішньоекономічної діяльності [45]:

1. Науково-дослідна та виробнича діяльність:

- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі.

2. Діяльність, пов'язана з наданням послуг:

- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України; надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;

- створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;

- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності;

- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

3. Діяльність, пов'язана з рухом капіталів:

- експорт та імпорт капіталів;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;

- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку.

4. Діяльність, пов'язана з рухом робочої сили:

- експорт та імпорт робочої сили;
- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами.

5. Діяльність, пов'язана зі здійсненням посередницьких операцій:

- експорт та імпорт товарів;
- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

- посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі посередницьких договорів).

6. Діяльність, пов'язана зі спільною підприємницькою діяльністю:

- створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами.

Як бачимо, передбачено досить широкий спектр видів ЗЕД, що створює достатні правові передумови для активізації зовнішньоекономічних операцій в Україні та посилення її позицій на зовнішньому ринку.

1.2. Зміст та структура організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Перш за все зауважимо, що згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» регулювання ЗЕД в Україні здійснюється з метою [45]:

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;

- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

- створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні забезпечується «Україною як державою в особі її органів в межах їх компетенції; недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів; самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними» [45].

Організаційно-правовий механізм економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це система взаємопов’язаних підсистем і елементів, які за допомогою організаційно-адміністративних та економічних інструментів впливають на реалізацію виробничо-господарських, організаційно-економічних, оперативно-комерційних, фінансово-інвестиційних та інших економічних функцій суб’єктів ЗЕД.

Економічне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою цілої низки інструментів, основні з яких систематизовані на рисунку 1.2.

На думку науковців, державне економічне регулювання ЗЕД – це «заснована на взаємовигідних економічних стосунках діяльність в області міжнародної торгівлі, рухи капіталів, міграції робочої сили, передачі технологій. У всіх країнах, особливо в країнах з перехідною економікою, де сталася широка лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, її державне регулювання є об’єктивною необхідністю. Таке регулювання спрямоване на забезпечення захисту інтересів країни і суб’єктів її зовнішньоекономічної діяльності, створення для останніх рівних можливостей розвивати усі види підприємницької діяльності і напряду використовувати прибутки і здійснювати інвестиції, на розвиток конкуренції і ліквідацію монополізму» [45; 41].

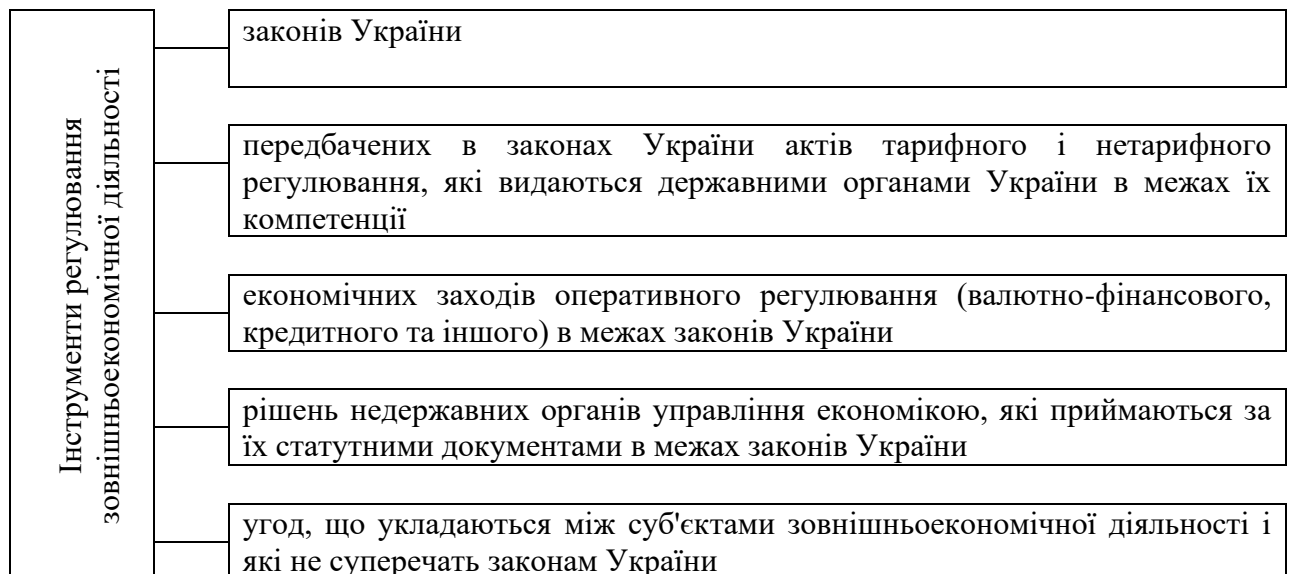

Рис.1.2. Інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності
Примітка. Складено автором за даними [45].

Основні цілі формування механізму забезпечення зовнішньоекономічної діяльності систематизовані на рисунку 1.3.

Ключовими завданнями при формуванні механізму забезпечення зовнішньоекономічної діяльності є:

- окреслення складових механізму, що мають як прямий, так і опосередкований вплив на ЗЕД, визначення взаємозалежностей між ними;
- обґрунтування можливих змін кожної зі складових механізму, необхідних для досягнення бажаного регулюючого чи стимулюючого впливу;
- визначення суб'єктів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що будуть мати прямий чи опосередкований вплив на впровадження складових механізму регулювання у дію;
- формування переліку нормативно-правових документів та визначення відповідних змін, які необхідно внести у них з метою впровадження механізму [26].

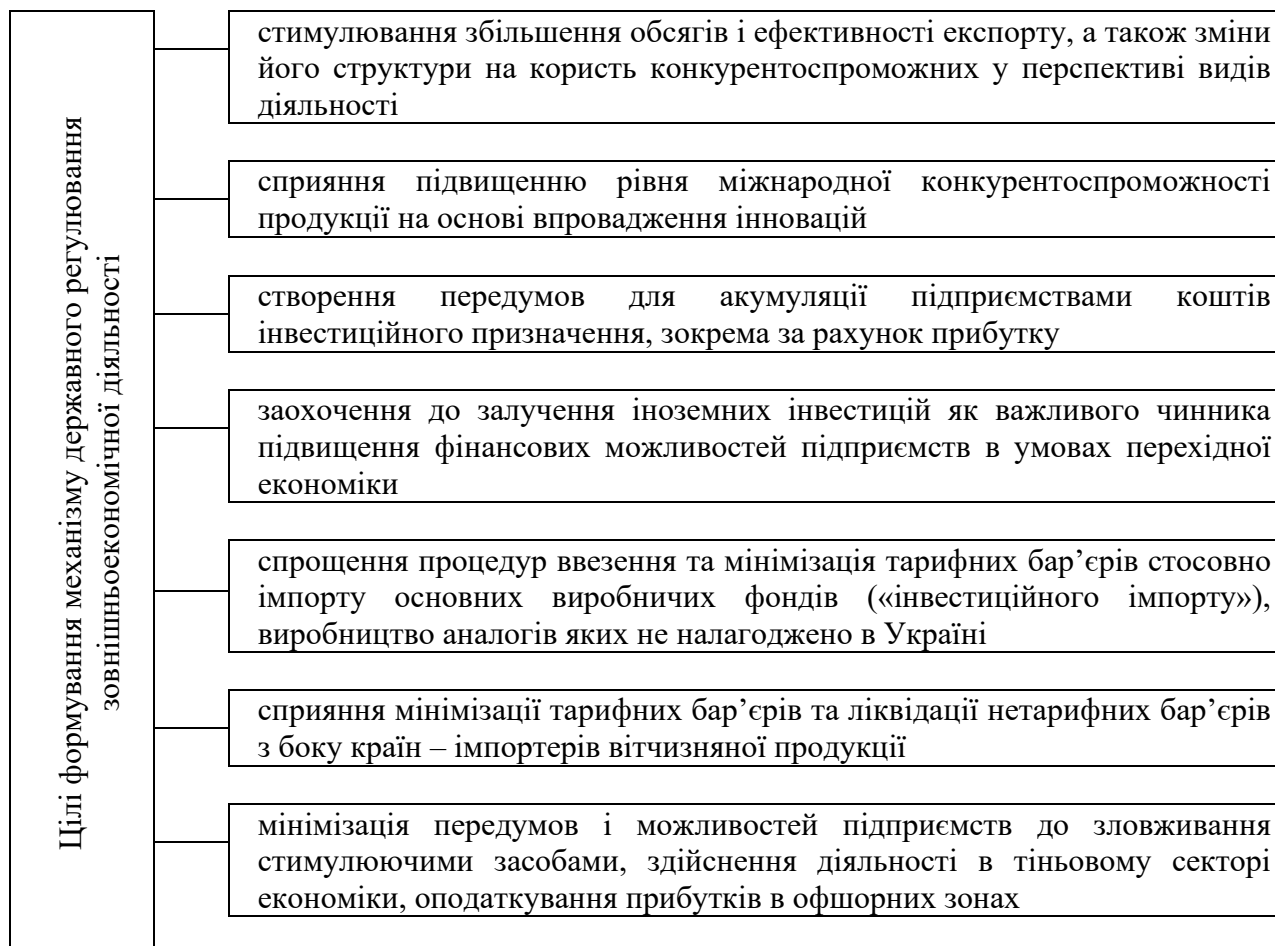

Рис.1.3. Інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності
Примітка. Складено автором за даними [26].

Важливою є розробка такого механізму забезпечення ЗЕД, застосування якого дасть змогу реально активізувати експортну діяльність, і водночас він запобігатиме зловживанню та здійсненню цієї діяльності в тіньовому секторі економіки. А тому основними принципами механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності є: чіткість, послідовність, зрозумілість, постійність, логічність, справедливість, передбачуваність, пропорційність і екстериторіальність дії впроваджених заходів.

Формування механізму забезпечення ЗЕД вимагає комплексного розгляду і удосконалення всіх його складових з урахуванням стану платіжного балансу, стратегічних пріоритетів розвитку національної економіки, експортних потужностей країни тощо.

Таблиця 1.2 - Принципи та функції державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та їх розподіл між органами державного регулювання ЗЕД в Україні

Принцип та його зміст	Функції регулювання ЗЕД	Органи державного регулювання ЗЕД
	Створення нормативно-правової бази ЗЕД	Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства та відомства, Національний банк України, органи місцевого самоврядування
Суверенітету народу України у здійсненні ЗЕД	Організація і забезпечення її дотримання по всій території України	Кабінет Міністрів України, міністерства та відомства, Національний банк України, відповідні підрозділи регіональних та місцевих органів державної влади
	Створення системи важелів для узгодження інтересів суб'єктів ЗЕД та держави, суспільства в цілому	Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України
Свободи зовнішньоекономічного підприємництва	Визначення переліку обмежень видів ЗЕД і зовнішньоекономічної правосуб'єктності,	Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, Національний банк України,

	створення механізмів їх реалізації	Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України, регіональні та місцеві підрозділи центральних органів влади
	Запровадження системи оподаткування і управління її ефективністю	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Державна фіскальна служба України
Юридичної рівності і недискримінації	Забезпечення рівних прав для суб'єктів ЗЕД, сталості нормативно-правової бази, дотримання принципу незворотності дії закону, визначення підстав і наслідків відповідальності за порушення зобов'язань, системи моніторингу виконання зобов'язань	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки, Державна фіскальна служба України, Міністерство внутрішніх справ, Прокуратура України, НБУ та комерційні банки як уповноважені агенти валютного контролю
Верховенства закону В	Узгодження нормотворчих функцій різних органів та рівнів влади, змісту нормативно-правових документів різних рівнів	Верховна Рада України, Конституційний Суд України, Верховний Суд України, Міністерство юстиції
Захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	Створення системи захисту прав суб'єктів ЗЕД України	Верховна рада України, суди України, Міністерство закордонних справ, торговельно-економічні місії в складі дипломатичних представництв України, Міністерство економіки України
Еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів	Визначення підстав, організація процедури розслідувань, визначення покарань за порушення правил конкуренції	Міністерство економіки України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Державна фіскальна служба України

Джерело: [1].

За результатами таблиці 1.2 можна зробити висновок про те, що у нашій державі сформовано достатні правові засади для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності і створено систему її регулювання. Зокрема, у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Цивільному та Господарському кодексах України визначено склад суб'єктів

¹ Стадник М.О. Нормативно-правове забезпечення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні // Вісник Хмельницького національного університету 2010, № 6, Т. 2 URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_6_2/114-116.pdf

ЗЕД та умови їх зовнішньоекономічної правоздатності. Цілим рядом нормативно-правових актів визначено порядок провадження окремих видів ЗЕД, види відповідальності за порушення такого порядку та відповідні процесуальні аспекти реалізації [2].

Державне регулювання ЗЕД здійснюється за допомогою низки методів адміністративного й економічного характеру, застосування яких мусить опиратися на нормативні акти чи закони. Доцільно зауважити, що становлення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності відбувалось упродовж тривалого часу і його можна поділити на цілу низку етапів (табл.1.3.).

Як бачимо з таблиці 1.3., національне законодавство у сфері зовнішньоекономічної діяльності пройшло процес суттєвого перетворення із системи норм та принципів з акцентом на монополію держави на здійснення ЗЕД у досить структуровану систему правового регулювання ЗЕД із включенням в неї наступних інструментів:

- подальшого удосконалення та прийняття нормативної бази в Україні;
- виконання норм міжнародного права;
- приєднання України до міжнародних організацій та конвенцій;
- укладання міждержавних угод.

Таблиця 1.3 – Хронологія становлення законодавства України у сфері ЗЕД

Етап	Характеристика етапу
IX-XV ст.	почали з'являтися міждержавні договори у сфері зовнішньої торгівлі та започаткувалось «князівське законодавство» за часів Київської Русі й політичної роздробленості слов'янських князівств
XV-XVII ст.	ознаменований появою перших кодифікованих актів часів Литовської держави, Речі Посполитої, що регулювали окремі аспекти ЗЕД; розвитком торговельного та митного законодавства Козацько-гетьманської держави; розповсюдженням Магдебурзького права в Україні, яке надавало широкі повноваження містам у сфері торгівлі
XVIII ст.-	пов'язаний з подальшим розвитком законодавства у сфері зовнішньої

² Стадник М.О. Нормативно-правове забезпечення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні // Вісник Хмельницького національного університету 2010, № 6, Т. 2 URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_6_2/114-116.pdf

1917 р.	торгівлі за часів перебування українських земель у складі Російської імперії
1917-1918 рр.	ознаменовано створенням законодавства у сфері ЗЕД за часів боротьби за українську державність у форматі УНР
1919-1985 рр.	перебування українських земель у складі СРСР; обмеження ЗЕД; позиціонування Союзу РСР як самодостатньої держави
1986-1991 рр.	період соціально-економічної перебудови в СРСР з одночасною появою перших нормативних актів у сфері ЗЕД, що були спрямовані на відкриття національних ринків для доступу іноземних товарів та капіталу, ознаменував початок активної експортно-імпоротної діяльності, в тому числі з країнами капіталістичного світу, становив шостий період
1991-2003 рр.	початок формування національного законодавства у сфері ЗЕД в умовах незалежності; відбувається пошук моделі державного регулювання ЗЕД та напряму вектору зовнішньоекономічних та зовнішньоторговельних відносин
2003-2008 рр.	розроблення та систематизація вітчизняного законодавства у сфері ЗЕД у контексті цілеспрямованої інтеграції України до СОТ як необхідної передумови подальшого розвитку економіки держави
2008-2019 рр.	перманентний процес гармонізації вітчизняного законодавства з вимогами Європейського Союзу; активізація зовнішньоторговельних відносин в умовах європейської інтеграції, імплементації Угоди про асоціацію

Примітка. Складено автором за даними[2; 43].

Беззаперечно, адаптація законодавства України до законодавства ЄС, що підтверджує необхідність приведення національного законодавства у відповідність із *acquiscommunitaire*, є пріоритетним складником процесу інтеграції України до ЄС [44]. Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. визначено мету такої адаптації, досягнення відповідності правової системи України *acquiscommunitaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього [44].

Зауважимо, що важливою складовою чинного законодавства України у сфері зовнішньої політики виступає Угода про асоціацію, укладена між Україною та Європейським Союзом. Важливою складовою цієї угоди є розділ, що стосується поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна - ЄС (ЗВТ) є невід'ємною складовою Угоди про асоціацію. Така зона передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри - руху робочої сили.

Відмінною рисою ЗВТ Україна - ЄС є комплексна програма адаптації

регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки європейських експортерів до українського ринку. Таким чином поглиблена та всеохоплююча ЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС [59].

Частина Угоди, яка стосується створення ЗВТ, охоплює такі основні сфери: торгівля товарами, в т.ч. технічні бар'єри в торгівлі; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні заходи; сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері; адміністративне співробітництво в митній сфері; правила походження товарів; торговельні відносини в енергетичній сфері; послуги, заснування компаній та інвестиції; визнання кваліфікації; рух капіталів та платежів; конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога); права інтелектуальної власності, в т. ч. географічні зазначення; державні закупівлі; торгівля та сталий розвиток; транспарентність; врегулювання суперечок [59].

Основою регулювання ЗЕД є набір економічних та неекономічних (адміністративних) методів впливу на систему зовнішньоекономічних відносин. Економічне регулювання ЗЕД підприємств доцільно розглядати на декількох рівнях, а саме: міжнародному; національному; регіональному; локальному.

Згідно з цим запропонована порівнева схема класифікації суб'єктів економічного регулювання ЗЕД в Україні (табл.1.4.).

Таблиця 1.4 – Класифікація суб'єктів регулювання ЗЕД в Україні

Рівні		Суб'єкти
Міжнародний	Глобальні організації	Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі, Банк міжнародних розрахунків, Економічні органи ООН
	Міждержавні об'єднання	Європейський Союз, Організація економічного співробітництва і розвитку, Співдружність незалежних держав, Організація чорноморського економічного співробітництва
Національний	Держава в особі центральних	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банку України, Міністерство

	органів виконавчої влади	економіки, Державна митна служба, Антимонопольний комітет, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, Торговельні представництва України в іноземних державах та ін.
Регіональний	Держава в особі центральних органів виконавчої влади	Місцеві ради та їх виконавчі та розпорядчі органи, Територіальні підрозділи органів державного регулювання ЗЕД України
	Недержавні органи управління економікою	Товарні, фондові, валютні біржі, Торговельні палати, Асоціації, Спілки та інші організації координаційного типу
Локальний	Суб'єкти ЗЕД	Фізичні особи, Юридичні особи, Об'єднання фізичних та юридичних осіб, що не є юридичними особами, Структурні одиниці суб'єктів господарювання, що не є юридичними особами

Примітка. Складено автором за даними [11].

Перш за все, зазначимо, що, процеси інтернаціоналізації підприємств і країн відбуваються за участі певних міжнародних союзів, співтовариств, а також конкретних міжнародних організацій. У сукупності вони здатні допомагати сфері міжнародного бізнесу вирішувати його актуальні, насамперед фінансові та інші економічні проблеми. У табл. 1.5. наведена узагальнена система міжнародних організацій з регулювання зовнішньоекономічної діяльності та сприяння її розвитку. Ці всі організації характеризують міжнародний рівень, на якому відбувається економічне регулювання ЗЕД.

Таблиця 1.5 – Система міжнародних організацій з регулювання зовнішньоекономічної діяльності та сприяння її розвитку

Типи організацій	Організації
I. Загальноекономічні організації	ЄС – Європейський союз; ОЕСР - Організація економічного співробітництва і розвитку
II. Організації з регулювання зовнішньоторговельних відносин	
Глобально-універсальні	ЮНКТАД – Конференція ООН з торгівлі і розвитку; ЮНІСТРАЛ – Комісія ООН з права міжнародної торгівлі; ВМО – Всесвітня митна організація; БМВ – Бюро міжнародних виставок; МТП – Міжнародна торговельна палата;
Регіональні торговельні організації	НАФТА - Північноамериканська зона вільної торгівлі; МЕРКОСУР – Південний спільний ринок;
Галузеві торговельні організації	ОПЕК – Організація країн-експортерів нафти; Багатосторонні міждержавні організації з регулювання світових товарних ринків

Організації із стандартизації та сертифікації	ІСО – Міжнародна організація із стандартизації; ГАТТ-СОТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі – Світова торговельна організація
III. Організації з регулювання валютно-кредитних відносин	МВФ – Міжнародний валютний фонд; СБ – Світовий банк; МБРР – Міжнародний банк реконструкції і розвитку; МЦРІС – Міжнародний центр розв’язання інвестиційних спорів; БМР – Банк міжнародних розрахунків; ЄІБ – Європейський інвестиційний банк; ЄБРР – Європейський банк реконструкції і розвитку; ін. регіональні банки розвитку; Паризький клуб кредиторів та Лондонський клуб кредиторів

Примітка. Складено автором за даними [11].

Національний рівень економічного регулювання ЗЕД виокремлено внаслідок існування державно-оформлених національних господарств, країн, уряди яких спрямовують свою діяльність на досягнення національних інтересів – політичних, ідеологічних, економічних, військових, соціальних, релігійних тощо.

Система інтересів визначає сутність і конкретний зміст як внутрішньої, так і зовнішньої, зокрема зовнішньоекономічної, політики уряду. У всіх країнах без винятку, а особливо в державах з перехідною економікою, де економічні відносини нестабільні, державне втручання в розвиток ЗЕД являється об’єктивною необхідністю. Це пов’язано, головним чином, із захистом національних інтересів, більш повного використання ЗЕД як фактору економічного зростання.

Державне регулювання ЗЕД підприємств передбачає створення відповідних умов та механізмів для ефективного розвитку зовнішньоекономічних відносин, та повної реалізації господарських можливостей у цій сфері. Економічне регулювання ЗЕД в Україні здійснюється згідно з принципами, визначеними у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [45, ст.7]. Суб’єкти економічного регулювання ЗЕД підприємств на національному рівні та їх основні функції в цій галузі наведені в таблиці 1.6. [45].

У сучасних умовах розвитку світового господарства все більшого значення набуває використання можливостей і конкурентних переваг окремих регіонів у розширенні ЗЕД. Регіон набуває все більшого значення як

суб'єкт економічного регулювання ЗЕД, так як формує сферу діяльності щодо регулювання зовнішньоекономічного розвитку країни у просторовому та регіональному аспектах, яка дотична до взаємовідносин між державою і регіонами, а також регіонів між собою в галузі ЗЕД. До органів державного економічного регулювання ЗЕД на регіональному рівні діючим законодавством віднесені: місцеві ради та їх виконавчі та розпорядчі органи та територіальні підрозділи (відділення) органів державного регулювання ЗЕД України [45, ст. 10].

Таблиця 1.6 – Органи економічного регулювання у організаційно-правовому механізмі забезпечення зовнішньоекономічної діяльності на національному рівні

Органи регулювання	Функції суб'єктів регулювання ЗЕД
Верховна Рада України	<ul style="list-style-type: none"> • приймає, скасовує і змінює закони про ЗЕД; • затверджує головні напрямки зовнішньоекономічної політики України; • укладає і ратифікує міжнародні договори; • затверджує списки товарів, що підпадають під ліцензування при експорті або імпорті
Кабінет Міністрів України	<ul style="list-style-type: none"> • приймає нормативні акти в межах своїх повноважень; • подає свої пропозиції до Верховної Ради; • веде переговори та укладає міжнародні договори; • складає платіжний баланс та валютний план України
Національний банк України	<ul style="list-style-type: none"> • регулює валютні і міжнародні питання ЗЕД; • зберігає і використовує золотовалютний резерв; • представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні договори; • видає ліцензії на здійснення комерційними банками операцій в іноземній валюті; • регулює курс національної валюти
Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики країни; • забезпечує контроль за ЗЕД; • проводить антидемпінгові та ін. спеціальні розслідування
Державна фіскальна служба України	<ul style="list-style-type: none"> • здійснює митний контроль в Україні; • затверджує акти з питань митної політики держави
Антимонопольний комітет України	<ul style="list-style-type: none"> • здійснює контроль за додержанням суб'єктами ЗЕД антимонопольного законодавства

Примітка. Складено автором за даними [11].

Економічне забезпечення ЗЕД на рівні регіонів ефективно в тій мірі, в якій досягнутий і стабілізований компроміс між регіональними інтересами держави у зовнішньоекономічній сфері, місцевими інтересами самих

регіонів, а також інтересами самих підприємств-суб'єктів ЗЕД [15, с. 9].

Адміністративне регулювання зовнішніх зв'язків державою здійснюються з використанням таких методів:

- реєстрація суб'єктів зовнішньоекономічних відносин;
- реєстрація зовнішньоекономічних контрактів;
- розроблення системи нетарифного регулювання ЗЕЗ;
- ліцензування, квотування;
- заборона окремих видів експорту та імпорту;
- валютні обмеження та валютний контроль;
- заходи, пов'язані з використанням митних та адміністративних формальностей;
- процедура видачі ліцензій на право імпорту, експорту спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів;
- дозвільна система служби експортного контролю;
- сертифікація товарів, що ввозяться в Україну;
- дозвільна система органів державної влади, що здійснюють санітарно-епідеміологічний, ветеринарний, фітосанітарний, екологічний та ін.;
- реєстрація лікарських засобів, виробів медичного призначення, імунобіологічних препаратів, харчових добавок;
- застосування державного пробірного контролю [62].

Слід враховувати той факт, що в умовах сучасних тенденцій розвитку світового господарства, зокрема постіндустріалізації, інтернаціоналізації, глобалізації, інтеграції, відбувається активне зростання обсягів міжнародної та світової торгівлі. У таких умовах неухильно зростає значущість розвитку ЗЕД для кожної країни та її економічного регулювання, яке здійснюється з метою забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку, створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки країни в систему світового поділу праці.

Особливу увагу слід приділяти економічним регуляторам у структурі організаційно-правового забезпечення ЗЕД. Серед них доцільно виділити:

- 1) розроблення і встановлення податків у сфері зовнішніх відносин;
- 2) затвердження порядку нагромадження і використання валютних коштів суб'єктів ЗЕД;
- 3) здійснення митного регулювання;
- 4) формування системи розрахунків та кредитування експортно-імпортних відносин.

Нинішня структура промисловості України не відповідає вимогам часу, соціально-економічна ситуація в країні не є обнадійливою – індекс промислової продукції у 2018 р. проти 2017 р. становив 98,7%.

Отже, пріоритетним завданням промислового розвитку має стати створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво промислового комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації вирішувати основні завдання соціально-економічного розвитку та розв'язувати екологічні проблеми, у тому числі пов'язані з необхідністю обмеження та скорочення викидів парникових газів і збільшення їх поглинання [47]. Це можливо на основі впровадження інноваційної моделі розвитку суспільства з урахуванням принципів екологоорієнтованого розвитку, формування ефективного інвестиційного клімату та активізації ЗЕД.

З метою забезпечення сталого всеохоплюючого розвитку промисловості України Уряд ухвалив проект Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року [47]. У середньостроковій перспективі реалізація Стратегії дасть змогу суттєво скоротити економічне відставання України від розвинутих країн та забезпечити подальше стале, інноваційне та інтенсивне зростання економіки, підвищення економічної стійкості, соціальних стандартів і безпеки держави. Зазначена Стратегія, безумовно, повинна вплинути на формування організаційно-правового механізму забезпечення ЗЕД.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності в Україні та вибір напрямів її реалізації залежить від соціально-економічного стану національної економіки в цілому та від зовнішньоекономічної політики, яка проводиться урядом країни. Через непослідовність та безсистемність у здійсненні операцій зовнішньої торгівлі, її вагому залежність від мінливого зовнішнього середовища, політичну ситуацію в країні, в першу чергу, необхідно розглянути загальний стан економіки України в цілому і визначити напрями векторів її подальшого розвитку. За даними Державної служби статистики України було побудовано табл. 2.1, в якій відображено показники розвитку економіки України в динаміці за 2014-2018 рр., наведені показники свідчать про відносно повільне зростання економіки України.

Таблиця 2.1 – Динаміка показників розвитку економіки України за 2014-2018 рр.

Ключові показники	2014	2015	2016	2017	2018	Темп росту, %
ВВП, млрд грн.	1 567	1 979	2 385	2 983	3 483	222,3
ВВП, реальний, %	93,4	90,2	102,4	102,5	103,0	x
Споживання, реальне, %	93,8	84,8	102,0	107,1	103,5	x
Валове нагромадження основного капіталу, реальне, %	76	90,8	120,4	118,2	114,0	x
Промисловість та сільське господарство						
Промислове виробництво, реальне, %	89,9	87	102,8	100,4	101,7	x
Сільськогосподарське виробництво, реальне, %	102,2	95,2	106,3	97,3	108,0	x
Експорт товарів і послуг, %	85,7	73,0	96,4	116,6	108,6	x
Імпорт товарів і послуг, %	72,9	70,7	103,7	123,6	114,3	x
Сальдо, млн. дол.	3356,2	3828,2	541,6	-2501,1	-5826,1	x
Прямі інвестиції, млн. дол.	299	3 012	3 268	2 593	2 300	769,2

США						
-----	--	--	--	--	--	--

Джерело: за даними Державної служби статистики України.

За підсумками 2018 року ВВП виріс на 3%, реальне споживання - на 3,5%, а валове нагромадження основного капіталу – на 14%. Українська промисловість теж продемонструвала збільшення темпів росту майже на 2%, що значно перевищило показник попереднього року. Проте повільні темпи економічного зростання за нашою думкою відбулися внаслідок посилення інфляційного тиску, підвищення облікової ставки до рівня 18% річних, а також недостатнього зростання внутрішнього виробництва, що відповідно стримувало економічний розвиток і, як правило, призводить до дестабілізації економіки.

Загальновідомим є факт, що всі країни імпортують товари, які не виробляють самостійно, а щоб заробити на них гроші, експортують продукцію власного виробництва. У високо розвинутих країн експорт завжди перевищує імпорт, що свідчить про самостійне виробництво більшості товарів, необхідних для забезпечення потреб населення. В Україні ж згідно з даними статистики за останні п'ять років, імпорт частіше переважає експорт (рис.2.1.).

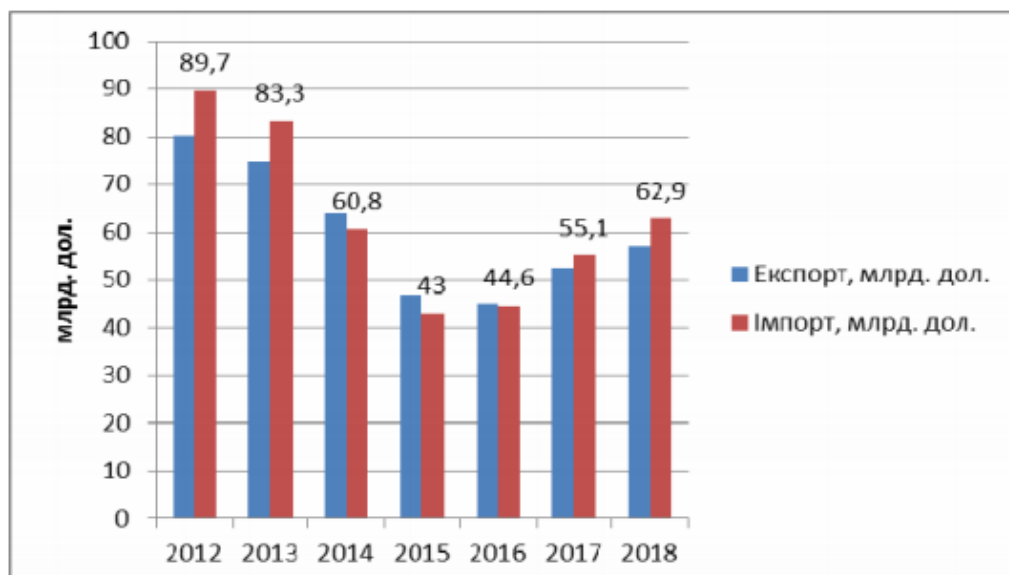

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягів експорту та імпорту України за 2012-2018 рр.

Джерело: за даними Державної служби статистики України.

При цьому важливо підкреслити, що негативне сальдо

зовнішньоторговельного балансу за останні два роки збільшилось, що за оцінками міжнародних та вітчизняних експертів вважається негативним явищем адже надмірний імпорт сприяє насиченню вітчизняного ринку імпортними товарами та нівелює інтереси вітчизняних виробників. Це говорить про те, що українці продовжують купувати більше за кордоном, ніж продавати, користуючись переважно кредитними коштами, що призводить до накопичення боргів та погіршення фінансового стану[3].

За даними рис.2.1 ми можемо спостерігати активізацію зовнішньої торгівлі в 2017-2018 рр. після різкого падіння та застою у 2015-2016 рр., що було пов'язано з анексією Криму, частини Донецької та Луганської областей.

Капітальні інвестиції у вітчизняну економіку в 2018 році знизилися на 11,3% у порівнянні з попереднім періодом, але якщо брати до уваги як базу порівняння 2014 рік - зросли майже у 8 разів. Піком залучення прямих інвестицій за досліджуваний період став 2016 рік, після якого темпи росту почали знижуватися і в результаті в українській економіці відбулося неринкове підвищення цін, наявність турбулентності на зовнішніх ринках за відносної стабільності гривні, зниження рівня тіньової економіки на 3%, який становив 32% від офіційного ВВП та позитивної динаміки поповнення золотовалютних резервів протягом року [27]. У той же час, зберігалися асиметрії у зовнішній торгівлі і недостатнє лобіювання національних інтересів. Зокрема, це призвело до того, що Україна використовувала квоти по основних групах торгівлі товарами з ЄС у перші місяці 2018 року [17].

Основними торговельними партнерами України в 2018 році були 212 країни, основні з яких: Росія, Китай, Польща, Італія, Туреччина, Німеччина, Індія, Угорщина, Білорусь, США, Франція, Чехія, Швеція, Швейцарія, Австрія. Останнім часом стратегічним партнером для України став Євросоюз, адже майже 44% відсотки товарів та послуг Україна продає на експорт в Європу.

Проте за даними Комітету статистики України в 2018 році перше місце за сумою українського експорту серед країн займала Росія, яка і на сьогодні

залишається одним з основних наших торговельних партнерів не дивлячись на впровадження санкцій і ведення бойових дій на Донбасі. За цей період Україна відправила країні-агресору товарів на суму понад 3,0 млрд. доларів. Друге місце за сумою українського експорту займала Польща, яка закупила українських товарів і послуг на 2,7 млрд. дол., третє – Італія (2,2 млрд. дол.) [57]. За минулий рік зросло негативне сальдо торгівлі України з Росією. За підсумками 2018 року сума імпорту перевищила суму експорту майже вдвічі, тож сума грошей, які за минулий рік витекли з України до Росії склала 2,29 млрд. дол.

Прослідковуючи тенденції розвитку окремих країн, де питома вага експорту у ВВП становить близько 50% або перевищує це значення (тобто країна є експортозалежною) при високому рівні коефіцієнту перевищення імпорту над експортом в більшості випадках за 2010-2016 роки зафіксовані позитивні темпи (табл.2.2.).

У цілому, в Україні спостерігаються випереджаючі темпи зростання імпорту товарів порівняно з експортом. Відповідно й зростає абсолютна величина від'ємного сальдо торговельного балансу країни. При чому структура вітчизняної економіки трансформується доволі повільно, збільшення доходів українців, що спостерігається останнім часом, підвищує попит саме на імпортні товари; зростання світових цін на нафту може вже в найближчому майбутньому потягнути зростання витрат України на імпорту нафти, нафтопродуктів і природного газу, а скорочення доходів від транспортування російського природного газу територією України у зв'язку із введенням в експлуатацію магістральних газопроводів Росією створює істотну загрозу значного зростання абсолютної величини від'ємного сальдо торговельного балансу України.

На українських підприємствах, що функціонують в сфері сільського господарства, оптової торгівлі та переробній промисловості збільшилися останнім часом обсяги експорту.

Таблиця 2.2 – Показники зовнішньої торгівлі та ВВП окремих країн світу

Країни	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,09	1,13	1,18	1,22	1,07	1,04	1,12
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>47,1</i>	<i>49,8</i>	<i>47,7</i>	<i>43,0</i>	<i>48,6</i>	<i>52,6</i>	<i>49,3</i>
Польща							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,05	1,05	1,01	0,96	0,97	0,94	0,92
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>40,1</i>	<i>42,6</i>	<i>44,4</i>	<i>46,3</i>	<i>47,6</i>	<i>49,5</i>	<i>52,4</i>
Словаччина							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,01	1,01	0,96	0,95	0,96	0,98	0,97
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>75,8</i>	<i>84,8</i>	<i>91,0</i>	<i>93,5</i>	<i>91,3</i>	<i>91,4</i>	<i>92,4</i>
Білорусь							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,26	1,03	0,95	1,05	1,01	1,00	1,00
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>51,2</i>	<i>75,8</i>	<i>79,0</i>	<i>58,3</i>	<i>55,0</i>	<i>58,2</i>	<i>63,1</i>
Литва							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,03	1,03	0,99	0,99	0,98	1,01	0,98
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>65,2</i>	<i>74,9</i>	<i>81,6</i>	<i>83,9</i>	<i>80,8</i>	<i>75,8</i>	<i>74,4</i>
Грузія							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,52	1,52	1,52	1,29	1,42	1,40	1,36
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>34,7</i>	<i>36,3</i>	<i>38,0</i>	<i>44,4</i>	<i>42,6</i>	<i>44,1</i>	<i>43,5</i>
Німеччина							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	0,88	0,89	0,87	0,87	0,85	0,83	0,83
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>42,2</i>	<i>44,7</i>	<i>46,0</i>	<i>45,5</i>	<i>45,6</i>	<i>46,8</i>	<i>46,1</i>
Франція							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,06	1,07	1,05	1,04	1,04	1,02	1,04
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>26,8</i>	<i>28,7</i>	<i>29,7</i>	<i>29,8</i>	<i>30,0</i>	<i>30,9</i>	<i>30,1</i>
США							
Коефіцієнт співвідношення імпорту товарів та послуг та експорту товарів та послуг	1,27	1,26	1,24	1,20	1,21	1,22	1,23
<i>Питома вага експорту у ВВП, %</i>	<i>12,4</i>	<i>13,7</i>	<i>13,7</i>	<i>13,7</i>	<i>13,6</i>	<i>12,5</i>	<i>11,9</i>

Джерело: за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Але все ще існує велика ймовірність ускладнення експорту середніми за розмірами підприємствами вітчизняних товарів з відносно більшою часткою доданої вартості в ціні їх продажу, тобто товарів з вищим ступенем переробки. Також є загрози для розвитку української зовнішньої торгівлі з боку Світової організації торгівлі, яка на сьогодні вважається майже єдиним інструментом, завдяки якому Україна може захистити свої торговельні інтереси в суперечці з іншими країнами. Тим більше, що в суді СОТ розглядається ряд справ, що стосуються захисту економічних інтересів України: про закриття російського ринку для залізничного обладнання українського виробництва, про блокування РФ транзиту українських товарів у країни Південного Кавказу та Середньої Азії тощо [38].

У сучасних умовах однією з головних передумов ефективного функціонування національної економіки, запорукою її динамічного розвитку є розширення експортного потенціалу. Відповідно, стратегічним завданням є масштабне зростання присутності України на зовнішніх ринках. Часткова або повна втрата традиційних ринків, яка відбулася протягом останніх років, підсилюють необхідність пошуку ефективних рішень для розвитку експорту української продукції.

На сьогодні економічний розвиток України та її інтеграція в європейський простір значною мірою залежать від таких чинників як використання новітніх технологій, наявність наукомісткого виробництва, а також розвиток людського капіталу. Інновації мають вирішальне значення для диверсифікації виробництва, підвищення продуктивності економіки та зростання виробництва товарів з більшою доданою вартістю. З метою поступового переходу до більш інноваційної економіки, необхідно сприяти залученню прямих іноземних інвестицій для розвитку інновацій шляхом передачі технологій та їх імпорту.

В Україні необхідно запровадити заходи для виходу на сучасний рівень виробничої і технологічної бази та запровадити механізми заохочення

інноваційної діяльності.

Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року передбачено створення Офісу розвитку інновацій, метою якого є підтримка та заохочення розвитку інноваційних підприємств та стартапів шляхом забезпечення їх фінансування, необхідними консультаційними послугами та технічною допомогою на всіх етапах від інноваційної ідеї до кінцевого продукту.

Існує необхідність вивчення та застосування кращих практик, які спостерігаються в багатьох розвинених країнах, з точки зору співпраці між університетами та бізнес-сектором, розробки спільних навчальних програм, програм стажувань для молодих підприємців, а також різних видів державно-приватного партнерства у сфері інновацій.

Розвиток міжнародної торгівлі та експорту є одним з нагальних питань для реформування та становлення національної економіки України. З цією метою Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, за участі представників наукових та ділових кіл, експертного середовища, а також керівників заінтересованих центральних органів виконавчої влади розроблена Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017 – 2021 років (далі - ЕСУ).

На сьогодні триває робота щодо прийняття проекту розпорядження КМУ "Про схвалення Експортної стратегії України: Дорожньої карти стратегічного розвитку торгівлі на 2017 – 2021 роки". Головне завдання ЕСУ – підвищити конкурентоспроможність українського експорту шляхом усунення перешкод та визначення конкретних можливостей за допомогою чітких кроків.

Обмеження доступу до традиційних експортних ринків спонукає до географічної диверсифікації експорту української продукції, готовності до змін кон'юнктури на міжнародних ринках та пошуку нових перспективних ринків збуту.

З метою виявлення таких ринків при підготовці ЕСУ були використані

напрацювання експертів Міжнародного торговельного центру і визначені ринки, на яких українські підприємства наразі не повністю використовують потенціал зовнішньої торгівлі.

Шляхом проведення додаткового аналізу на основі широкого кола критеріїв, а саме, розмірів ринку, фактичного і прогнозованого зростання, стабільності зростання обсягів імпорту, чинних умов доступу до ринку (преференційні режими, наявність укладених угод про вільну торгівлю), територіальної, культурної та історичної близькості, взаємної відповідності структури експорту-імпорту, були визначені ринки у фокусі, які є потенційно привабливими для більшості галузей української економіки і можуть служити орієнтиром для подальшого розвитку експортної діяльності.

Ключову роль серед ринків у фокусі займають країни ЄС, експорт до яких на сьогодні зростає, інші – це ринки, на яких українські виробники мають значний потенціал для експорту продукції. Було визначено топ-20 ринків, які, за умови вибору правильних форм і інструментів роботи з ними, здатні показати досить швидкі результати. Серед них, крім країн ЄС: Туреччина, Китай, Індія, Єгипет, Саудівська Аравія, Канада, ОАЕ, США, Ізраїль, Білорусь, Грузія, Молдова, Японія, Індонезія, Таїланд, Бангладеш, Ліван, Філіппіни, Нігерія та Швейцарія.

Український експорт має переважно сировинний характер (за результатами 2016-2018 років, доля продукції АПК, металургійної та хімічної промисловості та мінеральної сировини склала близько 70% експорту) та складається з проміжних товарів з відносно низькою технологічною складовою - частка високотехнологічного експорту у ці роки становила біля 5% від загального обсягу українського експорту. З метою зменшення зазначених ризиків та забезпечення стабільного зростання експорту української продукції розроблена Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017-2020 років і план завдань і заходів з її реалізації.

Наразі існує потреба в оновленні технологічних процесів на

українських підприємствах з метою поступового перетворення економіки України в більш інноваційну та наукомістку і, як наслідок, більш конкурентоспроможну на світових ринках. Уряд зосереджений над створенням механізму експорту готової продукції замість сировини, який реалізується у рамках принципів конкуренції, прозорості та формування доданої вартості.

Експортною стратегією України обрані пріоритетні сектори економіки з метою підтримки розвитку експорту, серед яких зокрема:

- сектор виробництва запчастин та комплектуючих виробів для аерокосмічної та авіаційної промисловості (українська аерокосмічна галузь є консолідованим сектором, який виробляє авіаційну та космічну техніку, а також частини та комплектуючі до них);

- сектор машинобудування (у секторі домінує легке машинобудування: турбогвинтові двигуни, газотурбінні двигуни, насоси, ізольовані проводи та кабелі для транспортних засобів. Важке машинобудування включає: транспортні засоби, залізничні і трамвайні локомотиви, частини та комплектуючі до них);

- сектор харчової промисловості та напоїв (сектор володіє значною ресурсною базою, людським капіталом, має налагоджене виробництво і досвід роботи у харчовій промисловості).

За оцінками експертів Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, формування показників зовнішньої торгівлі України відбувається під впливом таких чинників:

- 1) суттєва волатильність кон'юнктури світових ринків на певну продукцію українського експорту, зокрема на залізну руду, що призводить до різноспрямованих тенденцій розвитку експорту продукції металургійного комплексу та товарів суміжних і пов'язаних галузей економіки;

- 2) припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення залізничними та автомобільними шляхами у межах Донецької та Луганської областей;

3) значна сировинна спрямованість українського експорту та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту, що робить дуже вразливим від цінових коливань обсяг надходження валютних ресурсів;

4) продовження торговельної агресії Росії (дія ембарго щодо поставок на її територію українських продовольчих товарів, застосування до українського експорту ставок РНС (внаслідок одностороннього призупинення Росією дії Договору про зону вільної торгівлі СНД у відносинах з Україною), неправомірна заборона транзиту її територією товарів українського походження до третіх країн);

5) продовження військової агресії Росії проти України;

б) системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання).

2.2. Аналіз економічних показників виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом

Інформаційно-аналітичну систему моніторингу виконання Угоди про асоціацію «Пульс Угоди» запроваджено Урядом у 2017 році. «Пульс Угоди» передбачає сумарно близько 8 тис. заходів, розподілених у межах 2 тис. завдань. У процесі здійснення моніторингу виконання Угоди кожному заходу присвоюється статус «виконано» або «не виконано». Стан виконання заходів простежується за головними виконавцями — відповідними органами влади, що дає можливість зрозуміти, від кого в конкретний момент залежить виконання відповідного зобов'язання.

У Звіті представлено два типи показників: виконання зобов'язань зі строком виконання до 2019 року (поточний прогрес) та загальний прогрес виконання зобов'язань зі строком до 2024 року. Поточний прогрес обчислюється у відсотках та показує частку виконаних заходів у межах кожного року, як загалом, так і в розрізі 24 сфер. Він відображає яка частка

заходів від тих, що заплановані на рік, виконана станом на дату проведення оцінки. Загальний прогрес показує динаміку виконання Угоди протягом строку дії, починаючи з тимчасового застосування окремих положень у 2014 році, та відображає відсоткове відношення виконаних заходів від загальної кількості усіх заходів, необхідних для імплементації Угоди. Розраховані за вказаною методологією відсоткові показники дають загальне уявлення про прогрес у виконанні Угоди та інших завдань у сфері євроінтеграції. Наведені відсотки не повною мірою можуть відображати оцінку практичного застосування наближеного законодавства, його якість і наслідки, різні за комплексністю та складністю завдання. Для отримання повної та змістовної інформації у кожній сфері необхідно ознайомитись із секторальною частиною звіту, звітами органів влади, у тому числі звітами про виконання Програми діяльності Уряду тощо.

За 2019 рік поточний прогрес виконання Угоди про асоціацію з боку Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, інших заінтересованих органів державної влади склав 37 % від запланованого протягом року обсягу реалізації завдань. Кабінетом Міністрів України було виконано 53 % завдань, передбачених планом заходів на 2019 рік, Верховною Радою України - 12 % завдань, інші органи державної влади виконали 21 % завдань. Протягом 2019 року було виконано 100 % завдань у сферах «Політичний діалог, національна безпека та оборона», «Освіта, навчання та молодь», «Фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством», а також «Соціальна політика та трудові відносини».

Не вдалося досягти помітного прогресу у сферах «Статистика та обмін інформацією», «Управління державними фінансами» та «Захист прав споживачів». У трьох сферах («Інтелектуальна власність», «Митні питання» та «Громадське здоров'я») не було завдань, строк виконання яких припадав би на 2019 рік.

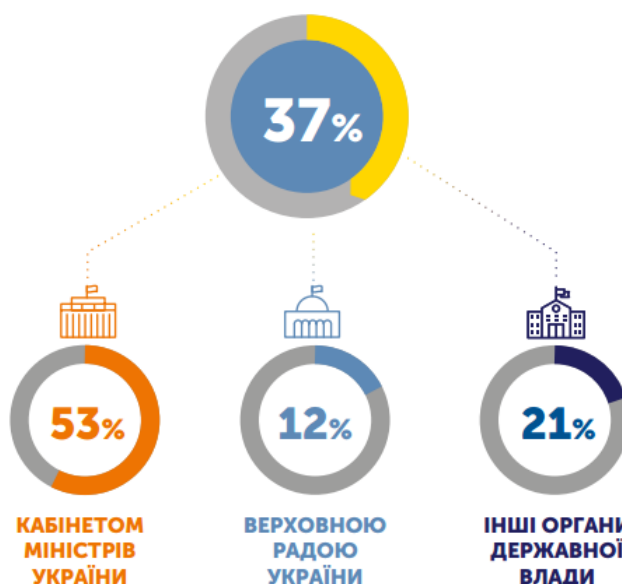

Рисунок 2.4 – Стан виконання Угоди про асоціацію у 2019 році
Джерело: [3].

Рисунок 2.5 – Стан виконання Угоди про асоціацію у 2019 році за сферами діяльності

Джерело: [4].

³ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019: звіти та плани URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>

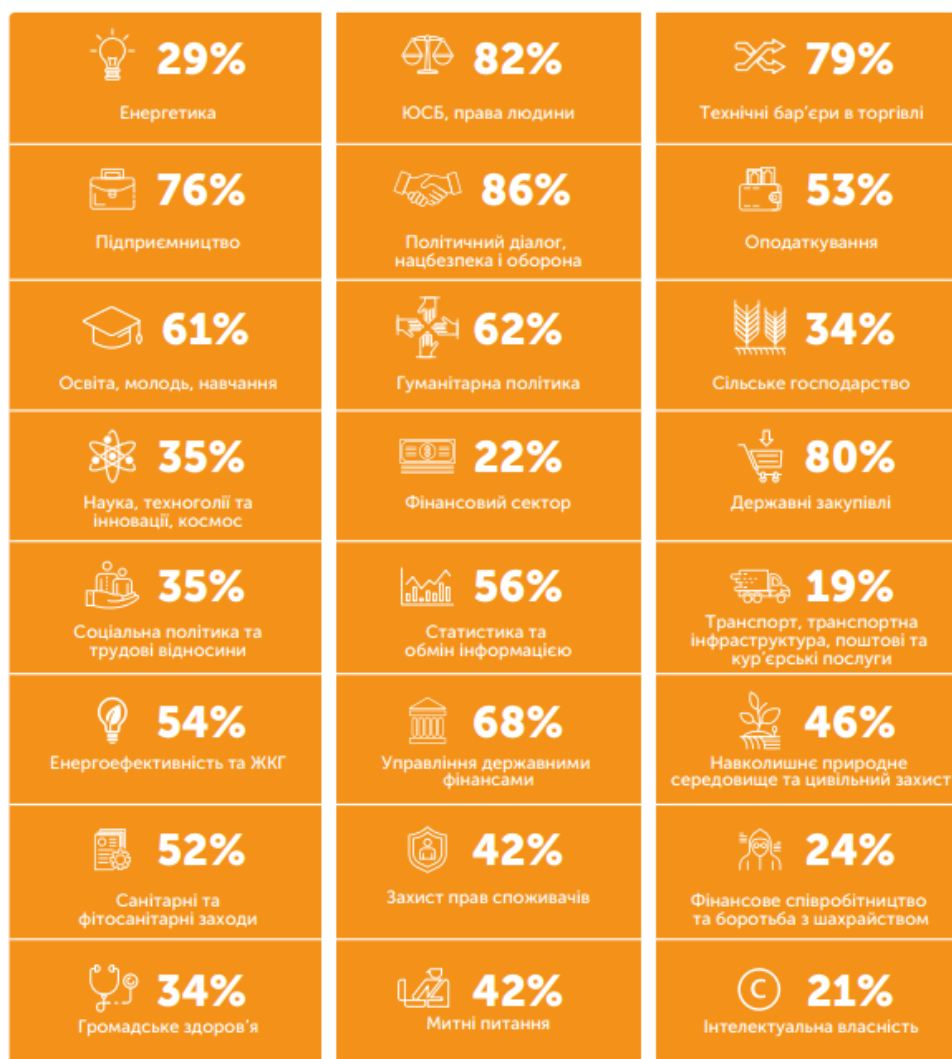

Рисунок 2.5 – Стан виконання Угоди про асоціацію з 2014 року за сферами діяльності

Джерело: [5].

Зі свого боку, динаміка кількості заходів, тобто конкретних практичних кроків, здійснених у рамках імплементації Угоди про асоціацію починаючи з 2014 року у розрізі років має такий вигляд (рис.2.6). Як бачимо найбільша активність мала місце у 2018 та 2019 роках. Це пов'язано з тим, що до 2017 року положення Угоди діяли не в повному обсязі, і саме у цьому році вона була ратифікована.

⁴ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019: звіти та плани URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>

⁵ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019: звіти та плани URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>

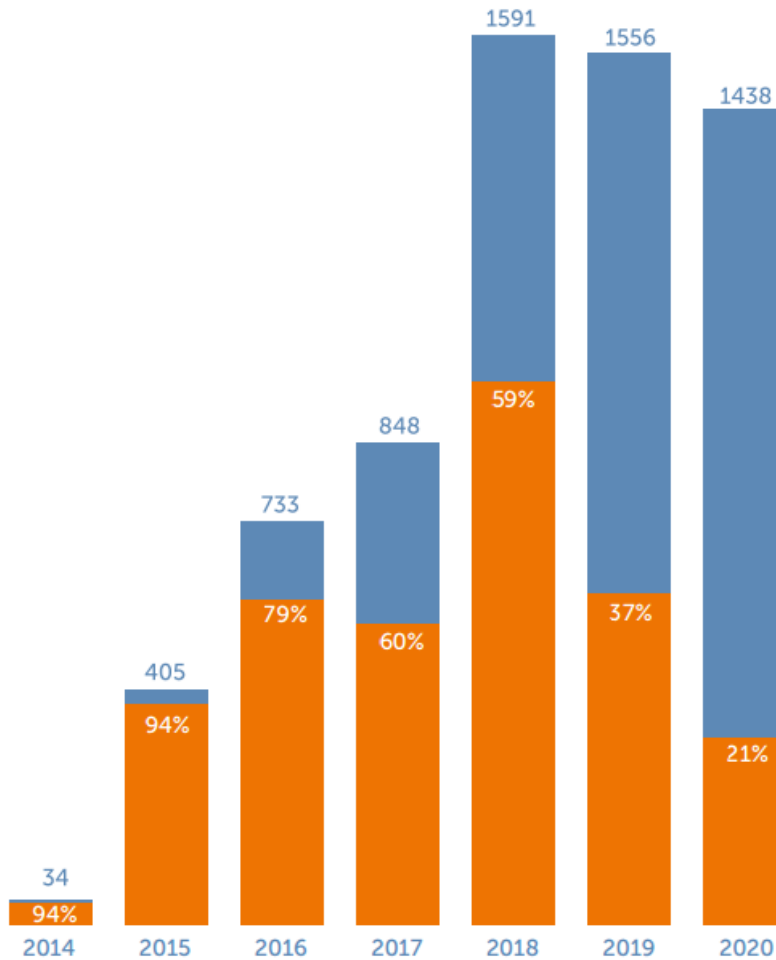

Рисунок 2.6 – Динаміка кількості заходів, здійснених у рамках імплементації Угоди про асоціацію та відсотки їх виконання
Джерело: [6].

А окрему увагу заслуговує така організаційна складова механізму забезпечення ЗЕД як участь у програмах міжнародної допомоги Євросоюзу.

У звітному періоді загальний портфель фінансування, залученого в рамках кредитної та фінансової допомоги з боку ЄС, склав 1,5 млрд євро¹. Загальний бюджет зареєстрованих проектів міжнародної допомоги на кінець 2019 року склав 385,7 млн євро. Бюджет інструментів безоплатної допомоги для України, наданих у 2019 році, становив 132,6 млн євро. За результатами реалізації програми секторальної бюджетної підтримки у сфері реформування державного управління у звітному періоді до бюджету України перераховано 12,125 млн євро. У звітному періоді завершено виконання 12-ти умов для отримання 2-го траншу IV програми

⁶ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2019: звіти та плани URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>

макрофінансової допомоги ЄС, що дозволило залучити 500 млн євро для зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу та забезпечення бюджетних потреб.

Таблиця 2.3 – Програми міжнародної допомоги з боку ЄС 2015 – 2019

Протягом періоду допомога надавалась в рамках Спеціальних заходів ¹			Програмний підхід	
2015	2016	2017	2018	2019
EU SURE 55 + 40 млн. ЄВРО	Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні 15 млн. ЄВРО	Підтримка ЄС для Сходу України Support for the East 50 млн. ЄВРО	Фінансування Фонду енергоефективності Energy Efficiency 50 млн. ЄВРО	Програма технічного співробітництва Technical Cooperation Facility 44 млн. ЄВРО
U-LEAD з Європою 90 млн. ЄВРО	Підтримка комплексного реформування державного управління Public Administration Reform 104 млн. ЄВРО	Програма технічного співробітництва Technical Cooperation Facility 37 млн. ЄВРО	Управління державними фінансами Public Finance Management 55,5 млн. ЄВРО	U-LEAD з Європою Фаза II 40 млн. ЄВРО
Програма технічного співробітництва Technical Cooperation Facility 15 млн. ЄВРО	Підтримка реформ з розвитку верховенства права в Україні PRAVO 52,5 млн. ЄВРО	NIF – Local Current Lending 13 млн. ЄВРО	Підтримка енергоефективності в Україні EE4U-II 54 млн. ЄВРО	Підтримка громадянського суспільства та культури 10 млн. ЄВРО
	Програма технічного співробітництва Technical Cooperation Facility 28,5 млн. ЄВРО		Програма технічного співробітництва Technical Cooperation Facility 37 млн. ЄВРО	Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні Фаза II 22,9 млн. ЄВРО
			Програма ЄС для навичок: кращі навички для сучасної України EU4Skills: Better Skills for Modern Ukraine 58 млн. ЄВРО	Підтримка ЄС для Сходу України Support for the East Додатковий компонент 10 млн. ЄВРО
			Програми сприяння міжлюдським контактам: Будинок Європи» People to People Contacts Programme: House of Europe 18 млн. ЄВРО	Щорічна програми дій з ядерної безпеки 5,7 млн. ЄВРО
200 млн. ЄВРО	200 млн. ЄВРО	100 млн. ЄВРО	272,5 млн. ЄВРО	132,6 млн. ЄВРО

Примітка. 1 - у зв'язку з політичною ситуацією в Україні, починаючи з 2014 року програмний підхід для України було тимчасово призупинено, ЄК застосовувався формат щорічних Спеціальних заходів (до 2017 року) у наданні допомоги ЄС, який, з урахуванням зовнішніх факторів, дозволяв оперативно реагувати на потреби України та планувати зовнішню допомогу для України.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

3.1. Основні напрями удосконалення організаційно-правового механізму економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Варто підкреслити, що основною метою втручання держави в зовнішньоекономічну діяльність є забезпечення економічних і політичних інтересів країни. У той же час, держава сама схильна приймати на себе здійснення ряду видів зовнішньоекономічних дій, що приносять доходи і які потребують державної участі.

У сучасних умовах будь-яка держава тим чи іншим чином регулює, стимулює або обмежує практично всі сфери міжнародних економічних відносин. Державне регулювання поширюється й на зовнішню торгівлю, міжнародний рух капіталу, валютні і кредитні відносини, науково-технічний обмін, міжнародне переміщення робочої сили.

Для прикладу, стимулюванню експортних операцій підприємствами Німеччини сприяє розвинута система фінансування і страхування зовнішньоекономічної діяльності. Крім цього, з метою сприяння ЗЕД німецьким підприємствам надається державна фінансова підтримка для їх участі в зарубіжних виставках і ярмарках, завдяки чому ініціюється близько 20% усього німецького експорту, розширюється мережа німецьких зовнішньоторговельних палат. Висока конкурентоспроможність німецької промисловості на світових ринках забезпечується, як правило, за рахунок переваг в її нецінових параметрах, зокрема, переваг у якості і технічному рівні продукції, відмінному сервісі, чіткому дотриманні термінів поставок та ін. [51].

Зі свого боку, японська практика державного регулювання ЗЕД спирається на широку нормативно-правову базу. Системою заходів законодавчого й адміністративно-правового регулювання є ієрархічна

піраміда, яку завершує закон про валютний обмін і зовнішню торгівлю. Цей закон визначає загальну концепцію державного регулювання і має узагальнюючий характер. Він делегує повноваження детального делегування ЗЕД в тих чи інших сферах підзаконним актам.

На думку японців, це дасть змогу більш повно враховувати й адекватно реагувати на зміни в міжнародній законодавчій ситуації і нові моменти в розвитку національного господарства. Також законодавство складають закони, які регулюють основні блоки ЗЕД: експортно-імпорتنі операції; митно-тарифну сферу; обслуговування зовнішньої торгівлі (закони про експортну інспекцію, страхування зовнішньої торгівлі, надзвичайні заходи з розвитку імпорту і розширення прямих інвестицій в Японії, банках, страховому бізнесі, цінних паперах, біржах та інше); стандарти і технічні вимоги (закон про промислову стандартизацію та інше); права інтелектуальної власності (закони про патенти, авторські права тощо). Митне регулювання ЗЕД тісно пов'язується із завданнями структурної переорієнтації економіки. Розв'язанню поставлених завдань сприяє широка диференціація ставок митного тарифу [51].

Французька модель державного регулювання ЗЕД характеризується надзвичайно широкими для ринкової економіки масштабами діяльності держави. Ринкові регулятори в країні традиційно слабші, ніж в інших розвинутих країнах. Це зближує господарський механізм, що склався у Франції, з його південно-європейськими варіантами (відносна слабкість національних підприємців, функції яких значною мірою бере на себе держава, в соціальному аспекті – наявність впливових лівих політичних сил). На сьогодні роль держави в економіці надзвичайно сильна, а діяльність підприємств надмірно регламентована [51].

Зарубіжний досвід свідчить про важливість посилення захисту внутрішнього ринку, зокрема, підтверджує, що ефективне здійснення функцій регулювання і контролювання у сфері ЗЕД можливе лише за умови залучення всього спектра інструментів, котрі існують у цій сфері. В Україні,

де державними органами застосовується порівняно вузький набір засобів регулювання, було б корисним узяти на озброєння весь їх арсенал.

Держава, здійснюючи регулювання ЗЕД в сучасних умовах, має на меті виконання завдань, що лежать у макро- і мікроекономічній площинах [11]. З макроекономічної точки зору внаслідок реалізації такого регулювання можна досягти:

1) внутрішньої економічної рівноваги, яка тісно пов'язана з політикою зайнятості. У результаті активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств та розширення або відкриття зовнішніх ринків збуту виникає можливість створення додаткових робочих місць чи гарантування існуючих, що має велике значення для внутрішньої економіки з високим рівнем безробіття.

2) зовнішньої економічної рівноваги, яка пов'язується з політикою щодо платіжного балансу. Державне регулювання ЗЕД допомагає побудувати активний платіжний баланс внаслідок нарощування позитивного або ж зменшення негативного сальдо торговельного балансу, сальдо балансу капіталу і послуг.

При цьому рівновага платіжного балансу забезпечується не за допомогою золотовалютних резервів, а через рівновагу торговельного балансу. У мікроекономічній площині держава може, використовуючи організаційні та фінансові засоби, допомогти суб'єктам економіки в освоєнні нових ринків збуту на кожному етапі здійснення зовнішньоекономічної діяльності [23].

З огляду на значну диференціацію підходів до визначення змісту дефініції «економічне регулювання ЗЕД», його механізмів, у тому числі, інструментів і заходів, їх можна умовно поділити на дві групи (табл.3.1.).

Держава, використовуючи та оптимально поєднуючи складові механізму державного регулювання ЗЕД, має забезпечувати:

- захист економічних інтересів України, законних інтересів суб'єктів ЗЕД та захист внутрішнього ринку, що спирається на загальноприйняті

міжнародні норми і правила;

- створення рівних можливостей для суб'єктів ЗЕД розвивати усі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів ці здійснення інвестицій;

- заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері ЗЕД;

- покращення доступу українських товарів на зовнішні ринки.

Таблиця 3.1.

Економічні інструменти державного регулювання ЗЕД

	Група інструментів	Мета застосування	Зміст
Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	Інструменти і заходи, що мають вибіркового характеру щодо підприємств або галузей чи загальноекономічний характер	збільшення експорту внаслідок поліпшення конкурентних умов, зміни умов торгівлі та інвестування з використанням владних повноважень і (або) державних коштів	<ul style="list-style-type: none"> - пряме і опосередковане субвенціонування певної категорії суб'єктів економіки; - здійснення державою повністю або частково функцій ринкового механізму ціноутворення з метою штучного формування цін на окремі види продукції; - зорієнтована на вирівнювання платіжного балансу політика дефляції і девальвації; - міжнародні механізми економічного регулювання ЗЕД через укладення державних угод і договорів
	Інструменти і заходи, що використовуються державою із застосуванням ринкових та державних організаційних засобів і коштів	допомога суб'єктам економіки в освоєнні нових ринків збуту	<ul style="list-style-type: none"> - створення додаткових стимулів для ЗЕД; - зближення умов діяльності на внутрішньому і зовнішніх ринках (через страхові програми)

Примітка. Складено автором за даними [11].

Погоджуємось з тим, що кожна держава світу створює свою унікальну національну систему управління та регулювання вітчизняного бізнесу у висококонкурентному міжнародному середовищі. Невід'ємною рисою такої системи має бути врахування інтересів регіонів та окремих важливих представників зовнішньоекономічної діяльності.

До основних завдань, які потребують першочергового вирішення на різних управлінських рівнях, варто віднести наступні [11; 34].

1) На національному рівні:

- вдосконалення механізмів податкового регулювання експортно-імпорتنих операцій, систем квотування та ліцензування, нормативного й організаційного забезпечення з урахуванням інтересів національних виробників і вимог міжнародних організацій;
- надання регіонам ширших повноважень у сфері ЗЕД, покладення на органи місцевої влади функцій координації ЗЕД, врахування позицій місцевих експортерів і рекомендацій органів місцевої влади під час складання загальнодержавних програм і стратегій розвитку;
- підвищення конкурентоспроможності основних товарів українського експорту на основі вдосконалення систем якості, адаптації вітчизняної системи сертифікації і стандартизації до міжнародних аналогічних систем.

2) На рівні регіону:

- створення незалежного рекламно-інформаційного забезпечення ЗЕД, основною формою якого можуть стати торговельні виставки і ярмарки, загальнодоступні інформаційні бази даних зарубіжних та вітчизняних підприємств, які б полегшували пошук потенційних партнерів у різних галузях діяльності, надання місцевим підприємцям консультацій щодо ЗЕД;
- розробка програм розвитку рекомендаційного характеру для тих галузей господарського комплексу, які мають найбільший експортний потенціал.

3) На рівні суб'єктів ЗЕД:

- зосередження на створенні позитивної репутації у певному напрямку та підтримка власної ніші на зовнішніх ринках;
- налагодження безпосередніх зв'язків із кінцевими споживачами на зарубіжних ринках;
- впровадження новітніх технологій, модернізація обладнання, стимулювання виробничої кооперації та трансферу технологій;
- сприяння у створенні вітчизняних корпорацій у пріоритетних

галузях виробництва й експорту, трансформація організаційної структури підприємств в сучасні форми, яких вимагає міжнародний бізнес.

У загальному вигляді для вирішення проблем організації діяльності суб'єктів ЗЕД України можна запропонувати наступні кроки:

по-перше, підвищення технічного рівня підприємств, а, відповідно, це дасть змогу підвищити якість їх продукції і конкурентоздатність на міжнародних ринках;

по-друге, впровадження нових ресурсо- та енергозберігаючих технологій, що повинно однозначно враховуватися при плануванні всієї господарської діяльності підприємств та при плануванні та управлінні ЗЕД підприємств зокрема;

по-третє, залучення до управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємствами висококваліфікованих фахівців, а також правильний вибір форм та методів проведення ЗЕД та механізму регулювання та управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах;

по-четверте, зазначимо, що при плануванні, організації та управлінні зовнішньоекономічною діяльністю України обов'язково повинно бути вирішено цілий ряд певних задач, серед яких головними можемо назвати наступні: формування оптимальної структури управління; координація управління ЗЕД з іншими видами діяльності підприємства на внутрішньому ринку; розробка стратегічних напрямків зовнішньоекономічної діяльності; а також облік і контроль ефективності зовнішньоекономічних операцій, інформаційне забезпечення рішень в сфері зовнішньоекономічних відносин з іноземними партнерами [48].

Поряд з цим, вважаємо за доцільне підкреслити, що ЗЕД з ЄС є одним із основних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України. Реальні результати від реалізації зовнішньоекономічної діяльності між Україною та Європейським Союзом, зростання показників товарообігу, умови, перелік та узгодженість позицій, визначених Угодою про зону вільної торгівлі надають можливість гнучкого регулювання торгівлі між Україною та ЄС. Саме тому

ці питання вимагають подальших досліджень і обумовлюють зміст параграфу 3.2.

3.2. Перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності України в умовах імплементації Угоди про асоціацію

Після майже п'яти років тимчасового застосування угоди ЄС став найбільшим торговельним партнером України і на сьогоднішній день товарооборот з ним складає понад 40% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. Найкращий прогрес у сфері ЗВТ, за оцінками європейських експертів, Україна має за блоками «Безпека харчових продуктів» та «Інтелектуальна власність». За першим із цих блоків йдеться про успішну адаптацію 17 із 250 законодавчих актів ЄС, які Україна має запровадити за Угодою про асоціацію.

Разом з тим, у звіті відображені і ряд негативних тенденцій у виконанні Угоди про асоціацію. Зокрема, мова йде про питання реформ на митниці, де Україна не спромоглася виконувати в термін навіть обов'язкові завдання за Угодою про асоціацію [58].

Отже, початковий етап реалізації Угоди про асоціацію та створення ПВЗВТ свідчить як про позитивні результати, яких досягла Україна, так і про певне відставання від графіку виконання Угоди та затримки у прийнятті важливих правових, інституційних, організаційних рішень.

Для подальшого просування національних інтересів в розвитку ЗЕД між Україною та ЄС, виконання Угоди про асоціацію та створення ПВЗВТ, пропонуємо створення цілісного організаційно-правового механізму, адже подальші євроінтеграційні зміни потребують комплексного підходу та стратегічного бачення європейського вибору України. До цього механізму можуть бути включені такі складові як: нормативно-правова, інституційна, організаційна та інформаційна (рис. 3.1).

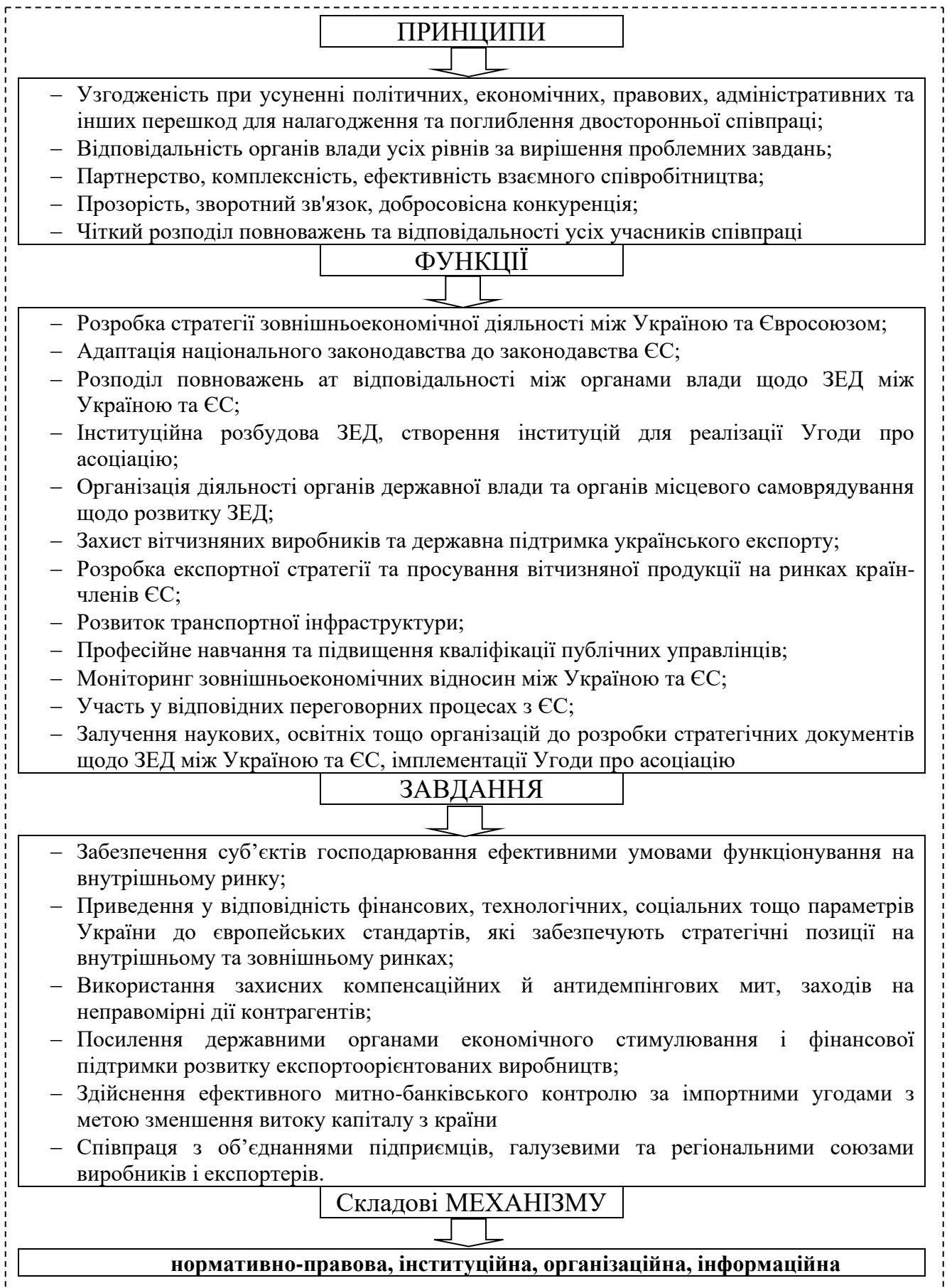

Рис. 3.1. Структура організаційно-правового механізму забезпечення ЗЕД між Україною та ЄС

Примітка. Складено автором.

У рамках організаційно-правової складової механізму забезпечення ЗЕД між Україною та ЄС можна виділити завдання:

- формування повноцінного законодавчого середовища для імплементації економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- розширення форм економічної співпраці.

Цей механізм реалізації має охоплювати комплекс договірно-правових інструментів як багатостороннього, так і двостороннього характеру, включаючи договори про взаємний захист економічного співробітництва між Україною та ЄС, про заохочення інвестицій, про запобігання подвійному оподаткуванню, про допомогу у правових питаннях, про захист інтелектуальної власності тощо.

Організаційну складову механізму державного регулювання співпраці між Україною та ЄС доцільно розглядати з точки зору створення основних та допоміжних (сприяючих) організацій і структур, що забезпечують координованість дій та реалізують завдання щодо розвитку ЗЕД; регламентація механізмів взаємодії між органами влади різних рівнів із залученням суб'єктів підприємництва, громадських організацій, наукових, дослідницьких, експертних установ тощо.

Належна інституційна основа двосторонньої зовнішньоекономічної співпраці має включати не лише міждержавні макроекономічні структури які вже є, але й низку секторальних органів для налагодження ефективного співробітництва з окремих напрямів, зокрема Україна має стати повноправним членом всіх європейських інституцій, які опікуються питаннями економічного співробітництва.

Для забезпечення дієвості такого механізму необхідно створити мережу спільних інституцій, створених на основі приватного права: спільних торгових палат, спільних комітетів та асоціацій ділового співробітництва України та країн Західної Європи, торгових домів України в провідних країнах Західної Європи, які займалися б просуванням на відповідні ринки

українських товарів і послуг; міжнародних фінансово-промислових груп, в яких з боку ЄС могли б виступати відомі банківські структури, фінансові та інвестиційні установи країн-членів ЄС.

Слід зауважити, що з боку ЄС спостерігається розширення інструментів економічної політики для сусідніх держав, зацікавлених у тому, щоб глибше інтегруватися з ЄС, тому співпраця з європейськими структурами та банками є дійсно одним з пріоритетів економічної співпраці.

В організаційному плані для органів публічного управління важливо реалізувати Експортну стратегію України («дорожню карту» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки [46], яка передбачає, що центральні органи виконавчої влади, установи та організації, до компетенції яких віднесені питання розвитку зовнішньої торгівлі, повинні утворювати єдину цілісну систему, мати ефективний механізм координації своїх дій та надавати підприємствам, зокрема малим та середнім, широкий спектр послуг, необхідних для їх успішної діяльності на міжнародних ринках.

Запорукою ефективного виконання Стратегії є активна участь міністерств та центральних органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства, а також підвищення рівня комунікацій між усіма учасниками, залученими до процесу реалізації Стратегії [63].

Ефективність запровадження Експортної стратегії, Плану дій Кабінету міністрів щодо виконання Угоди про асоціацію, інших рішень у сфері європейської інтеграції значною мірою залежить від активності урядових структур, які дотичні до цієї сфери, в першу чергу від діяльності Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, який здійснює координацію діяльності органів виконавчої влади для системного планування та виконання заходів державної політики згідно із зобов'язаннями України у сферах європейської та євроатлантичної інтеграції.

Що стосується фінансового механізму співробітництва між Україною та ЄС, для реалізації спільних проектів необхідні стабільні джерела фінансування заходів з налагодження такої взаємодії, зі структурної адаптації

економіки України до вимог ЄС. Це може бути, в першу чергу, активізація вже існуючих потоків фінансової і технічної допомоги.

У рамках програмування Європейського інструменту сусідства (ЄІС) на період 2017-2020 рр. Європейською комісією прийнята «Стратегічна Програма допомоги ЄС на період 2018-2020 рр. Україна». У цій Стратегії очікується, що основним рушієм економічного зростання стане експорт, спираючись на сильний потенціал окремих секторів. Інтенсивніше використовуватимуться інструменти передбачені ПВЗВТ для поступового наближення української економіки до економіки ЄС та стандартів внутрішнього ринку ЄС з метою досягнення та демонстрації конкретних результатів. Розвиток широкосмугової інфраструктури спиратиметься на потенціал української ІТ галузі та сприятиме запровадженню електронних послуг для бізнесу, громадян та адміністративних органів. Заходи будуть також спрямовані на відновлення економіки та інфраструктури постраждалих від конфлікту територій і допомоги населенню відповідно до Спільного плану ЄС із гуманітарної допомоги та допомоги розвитку [49].

У межах регіональних програм та програм східного сусідства й надалі надаватиметься ключова додаткова підтримка відповідно до пріоритетів Східного партнерства та регіонального багаторічного індикативного плану. Стосовно посилення ринкових можливостей, підтримка надаватиметься в рамках ініціативи EU4Business, від створення сприятливого для бізнесу регуляторного середовища до реалізації ПВЗВТ, а також в рамках мережі EU4Digital, яка зміцнить цифрову економіку та суспільство в усьому регіоні.

З метою узгодження підходів до координації органів виконавчої влади щодо виконання Розділу VI та Додатків XLIII, XLIV (здійснення аудиту та верифікації використання допомоги ЄС та взаємодії з OLAF) Урядом запроваджено національний механізм координації взаємодії органів державної влади. Так, рішенням, яке набрало чинності 17 квітня 2018 р., створено Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії порушенням, які впливають на фінансові інтереси України та ЄС, затверджено її посадовий

склад, Положення та уповноважено МВС здійснювати функції Національного контактного пункту з організації взаємодії з OLAF та Європейським судом аудиторів (ЄСА).

Але проблеми фінансування не можна вирішити тільки за рахунок зовнішніх джерел. Основну увагу слід приділити розвитку конкурентоспроможного і потужного внутрішнього фінансового сектора з перспективою транснаціоналізації провідних українських комерційних банків.

Важливим аспектом удосконалення механізмів державного регулювання співробітництвом між Україною та ЄС в рамках реалізації Угоди про асоціацію є підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування з питань співробітництва, у тому числі, ЗЕД між Україною та ЄС. Для цього потрібно впровадження спеціальних програм, тренінгів, фокус-груп тощо з питань співробітництва між Україною і ЄС та імплементації Угоди про асоціацію, що дозволить підвищити якість управління, удосконалити моніторинг та оцінювання процесів взаємодії, розвивати мережу інформаційно-управлінських та експертних структур.

Загалом, механізм державного регулювання співпраці між Україною та ЄС спрямований на те, щоб створити багаторівневу систему управління процесом євроінтеграції - із залученням до неї представників урядових структур, провідних всеукраїнських союзів та асоціацій бізнесу, недержавних організацій (громадянського суспільства) та академічної сфери (НАН України, університети, недержавні дослідницькі організації) на основі постійно діючого механізму комунікації.

Реалізація такого механізму сприятиме забезпеченню зміни правового поля, створенню нової системи державного контролю за функціонуванням ринку продукції, умови для прозорої конкуренції, перегляд умов надання майже усього спектру фінансових, транспортних та інших послуг.

Органам публічного управління необхідно здійснити такі організаційні

заходи як:

- 1) моніторинг можливих ризиків та загроз щодо національних виробників;
- 2) забезпечення суб'єктів української економіки високоефективними умовами функціонування на внутрішньому ринку;
- 3) розробка спеціальних регіональних програми розвитку з урахуванням інтенсивності співпраці регіонів України і ЄС;
- 4) приведення у відповідність технологічних, фінансових, соціальних параметрів України до європейських стандартів, які забезпечують стратегічні позиції на внутрішньому і європейському ринках.

Особливо необхідно для реалізації національних економічних інтересів України в межах зовнішньоекономічної діяльності з ЄС передбачити:

- використання захисних компенсаційних й антидемпінгових мит, а також відповідних заходів на неправомірні дії контрагентів;
- посилення державними органами економічного стимулювання і фінансової підтримки розвитку експортно-спрямованих виробництв;
- здійснення ефективного митно-банківського контролю за імпортними угодами з метою зменшення витоку капіталу з країни.

До процесу вдосконалення державного регулювання ЗЕД з ЄС доцільно додати співпрацю з об'єднаннями підприємців, галузевими і регіональними союзами виробників і експортерів. Перш за все, це стосується Платформи громадянського суспільства, зокрема робочої групи 3 «Економічна співпраця, зона вільної торгівлі, транскордонне співробітництво». Співпраця з громадськістю є важливим правилом європейської політики, саме тому приклад участі таких європейських організацій як Європейський економічний та соціальний комітет, Комітет регіонів, які представляють бізнес і громадськість, в прийнятті рішень, має бути використаним в Україні.

Загалом, подальша реалізація Угоди про асоціацію та створення

ПВЗВТ розглядається нами як динамічний процес, в якому, за необхідності, можуть прийматися зміни, що сприяють поглибленню співробітництва між Україною та ЄС, європейському вибору країни.

Застосування механізму державного регулювання ЗЕД між Україною та ЄС сприятиме цим процесам та підвищуватиме ефективність діяльності органів державної влади у цій сфері.

Основними умовами для його реалізації, на нашу думку, мають бути:

удосконалення національного законодавства відповідно до права ЄС у кожному секторі Угоди про асоціацію згідно з графіком, з прийняттям якісних і прозорих законів, які є актуальними і захищають національні інтереси України;

посилення інституційної спроможності державних інституцій, які відповідають за реалізацію Угоди про асоціацію, шляхом посилення державних установ якісними кадрами, забезпечення ефективного менеджменту, орієнтації роботи державних інституцій не на процес, а на результат;

комплексний підхід при вирішенні всіх завдань економічного співробітництва з залученням держави, бізнесу, європейських партнерів;

моніторинг ефективності впровадження Угоди про асоціацію та створення ПВЗВТ українською та європейською стороною з подальшим коригуванням процесу реалізації Угоди.

У цілому, нам імponує думка, що задля удосконалення євроінтеграційних процесів, у тому числі, у контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, необхідно реалізувати такі кроки.

1. Кабінету Міністрів України Створити робочу групу з підготовки пропозицій стосовно вдосконалення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з урахуванням практичного досвіду її реалізації, включивши до її складу зокрема, представників провідних аналітичних центрів, що займаються цим питанням.

2. Провести публічне обговорення пропозицій стосовно вдосконалення

Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

3. Розробити та погодити з ЄС розширені обсяги квот, які вступлять в силу після завершення дії додаткових квот.

4. Розробити та внести до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI щодо: доповнення статті 91 вимогою щодо включення до пояснювальної записки до законопроектів, що розглядаються Верховною Радою України, обґрунтування їх впливу на виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; доповнення частини першої статті 93 та статті 103 вимогою щодо проведення експертизи законопроектів на предмет їх відповідності Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

5. Забезпечити супроводження у Верховній Раді України законопроектів, спрямованих на виконання умов Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема шляхом звернення до Президента України з клопотанням, відповідно до частини четвертої статті 25 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року № 794-VII, про визначення таких законопроектів невідкладними. Відповідно до частини 5 статті 479 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, сторони можуть доповнювати цю Угоду шляхом укладення окремих угод у будь-якій галузі, що належить до сфери її дії. Крім того, відповідно до частини першої статті 481 цієї Угоди сторони здійснюють всебічний огляд досягнення цілей Угоди через п'ять років з дати набрання нею чинності, а також у будь-який інший час за взаємною згодою сторін.

Попри те, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі 1 вересня 2017 р., а отже її перегляд можливий не раніше 1 вересня 2022 р., фактичне виконання її складових розпочалося значно раніше, що дає підстави до завершення п'ятирічного періоду вносити зміни до цієї Угоди. На практиці протягом останніх років були внесені зміни до додатків до цієї Угоди, що не потребувало ратифікації країнами-членами

ЄС. Потреба оновлення додатків до Угоди є очевидною через те, що законодавство ЄС значно еволюціонувало з часів завершення переговорів між Україною і ЄС щодо Угоди про асоціацію (2011 р.).

Починаючи з 2018 р. вже було чотири випадки внесення змін до додатків:

уточнення розрахунку термінів у Додатку I-A (тарифний графік) (2018 р.);

зміни порогових значень у Додатку XXI (державні закупівлі) (2018 р.);

оновлення зобов'язань та посилення моніторингу у Додатку XXVII (енергетика) (2019 р.);

зміни тарифних квот на м'ясо птиці у Додатку I-A (тарифний графік) (2019 р.).

Особливо слід відзначити ініційоване ЄС оновлення Додатку I-A у частині тарифних квот на м'ясо птиці. Цей прецедент може стати підставою для ініціювання змістовного оновлення у напрямі подальшої лібералізації всіх інших наявних тарифних квот. Адже з моменту завершення переговорів про Угоду про асоціацію також відбулися значні зміни в економіці України, що вимагають оновлення Угоди, у першу чергу саме у її тарифній частині. Шосте засідання Ради асоціації Україна-ЄС, яке відбулось 28 січня 2020 р. у Брюсселі, показало, що ЄС не готовий до поглиблення лібералізації та надання додаткових можливостей експортерам з України. Водночас ЄС продемонстрував готовність подальшого оновлення додатків до Угоди.

Зміни можливі за наступними напрямками:

- гармонізація технічних регламентів для промислових товарів з метою спрощення процедур сертифікації для українських промтоварів та укладення Угоди АСАА;

- інтеграція енергосистеми України до єдиного європейського ринку електроенергетик;

- спрощення митних процедур;

- ad hoc адаптація законодавства і стандартів ЄС у сфері цифрових

технологій. Проте Україні слід мати власні пропозиції стосовно змін до Угоди про асоціацію, які можуть виходити за рамки окреслені ЄС. Враховуючи суспільну значимість Угоди про асоціацію доцільно провести публічне обговорення таких змін з представниками громадянського суспільства, насамперед організацій, які займаються моніторингом виконання Угоди про асоціацію.

У результаті такого публічного обговорення слід визначити, як оновити положення Угоди про асоціацію так, щоб вони сприяли забезпеченню більш ефективного досягнення цілей цієї Угоди. Загалом слід розглянути можливість не лише оновлення (подальшої лібералізації) тарифних положень, але й посилення двосторонніх зобов'язань стосовно секторальної інтеграції. Зокрема, в торговельній сфері доцільно оновити Додатки 1-А – 1-Д з метою прискорення лібералізації взаємного доступу на ринки та розширення тарифних квот з урахуванням динаміки торгівлі між Україною та ЄС у 2017-2019 рр. Крім того, потребує оновлення Додаток III (“Список законодавства для адаптації”) з метою регламентації приїзду оціночної місії ЄС до України, направленої на визначення готовності України до підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА).

У сфері юстиції доцільно доповнити Главу III “Юстиція, свобода та безпека” новим додатком, який би конкретизував пріоритети співпраці правоохоронних органів та індикатори реформ у сферах юстиції та боротьби з корупцією. Серед іншого, це дозволить досягнути домовленість про моніторинг виконання Україною зобов'язань за допомогою інструментів EU Justice Scoreboard та EU Anti-Corruption Report. У частині інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС доцільно внести зміни до Доповнення XVII-3 (“Правила, що застосовуються до телекомунікаційних послуг”) Додатку XVII з метою приведення його у відповідність з новим Європейським Кодексом електронних комунікацій. Окрім цього необхідне оновлення додатків XXX (з можливим включенням директив у сфері відходів, шуму, хімічних речовин й

добробуту тварин) та XXXI (з урахуванням зобов'язань за Паризькою угодою). Крім оновлення додатків до Угоди про асоціацію Україні слід погодити з ЄС формат участі України у провідних ініціативах, які розробляються ЄС із перспективою подальшого зближення у цих сферах. ЄС переносить акцент на якісно інші, інноваційні завдання свого порядку денного, який він намагається просувати на глобальному рівні. У цьому контексті Україні важливо продемонструвати свою спроможність стати адекватним партнером. Насамперед йдеться про масштабну ініціативу "Європейська зелена угода", яка направлена на те, щоб зробити Європу першим у світі вуглецево-нейтральним континентом до 2050 року.

Реалізація цієї ініціативи буде забезпечена регуляторною і фінансовою допомогою європейській промисловості і агросектору вчасно адаптуватися до економічних наслідків світової кліматичної кризи і в такий спосіб ефективно захиститися від конкуренції з боку виробників з інших країн. Також ЄС розробляє новий інтегральний підхід до регулювання цифрових технологій та антимонопольної політики, покликаний дати цілісну відповідь на виклики провідним представникам європейської індустрії з боку конкурентів з США та Китаю. Україні слід долучитися до розроблення цього інтегрального підходу. У частині внутрішніх завдань, Україні слід дати сигнал ЄС, що виконання Угоди про асоціацію залишається пріоритетом вітчизняної політики. Фактичним підтвердженням цьому можуть стати зміни до вітчизняного законодавства, направлені на збільшення ролі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Насамперед це стосується обов'язковості вимоги проведення перевірки всіх законодавчих актів на відповідність Угоді про асоціацію між Україною та ЄС та визначення законопроектів, направлених на виконання цієї Угоди як невідкладних [7].

⁷ <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/ugoda-pro-asotsiatsiyu.pdf>

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена теоретичному обґрунтуванню змісту та напрямкам удосконалення механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У результаті виконаного дослідження було зроблено такі основні висновки.

1. Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. ЗЕД розглядають як сферу економічної діяльності (підприємств, регіонів і держави), пов'язану із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо.

2. Організаційно-правовим механізмом економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є сукупність економічних і адміністративних методів, важелів та інструментів, які у сукупності здійснюють регулюючий і стимулюючий вплив на ЗЕД за рахунок формування умов, сприятливих для підвищення конкурентоспроможності підприємств, їх продукції, послуг на основі впровадження інновацій з метою ефективного використання їх експортного потенціалу та розширення зовнішніх ринків збуту вітчизняної високотехнологічної і наукомісткої продукції з високою часткою доданої вартості.

3. Особливо актуальним завданням в українській зовнішній торгівлі, поряд з відбиттям російської торговельної агресії, стоїть адекватна і своєчасна реакція на велику міжнародну торговельну війну, якщо така все-таки розпочнеться. Тому для продовження нарощування темпів росту економічної співпраці з партнерами з ЄС та іншими сильними державами світу Україні необхідно якомога скоріше закінчити розпочаті реформи усередині країни, зокрема поліпшити діловий клімат, зменшити рівень корупції, зміцнити демократію та посилити самоврядування, а дії в сфері зовнішньої торгівлі України, повинні бути направлені на зміцнення

економіки країни, а саме: нарощування в прискорених темпах обсягів експорту українських товарів і послуг, особливо тих, що мають відносно вищу частку доданої вартості в ціні їх продажу; проведення ефективної політики імпортозаміщення з метою поліпшення торговельного балансу й забезпечення національної безпеки України; здобуття всебічного державного сприяння оптимізації структури та обсягів імпорту товарів і послуг для покращення збалансованості української зовнішньої торгівлі; формування державних фінансових резервів для підтримки українського експорту.

4.Пріоритетним завданням промислового розвитку має стати створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво промислового комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації вирішувати основні завдання соціально-економічного розвитку та розв'язувати екологічні проблеми, у тому числі пов'язані з необхідністю обмеження та скорочення викидів парникових газів і збільшення їх поглинання.

5.Для вирішення проблем організації діяльності суб'єктів ЗЕД України доцільним є: підвищення технічного рівня підприємств, а, відповідно, це дасть змогу підвищити якість їх продукції і конкурентоздатність на міжнародних ринках; впровадження нових ресурсо- та енергозберігаючих технологій, що повинно однозначно враховуватися при плануванні всієї господарської діяльності підприємств та при плануванні та управлінні ЗЕД підприємств зокрема; залучення до управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємствами висококваліфікованих фахівців, а також правильний вибір форм та методів проведення ЗЕД та механізму регулювання та управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах; формування оптимальної структури управління; координація управління ЗЕД з іншими видами діяльності підприємства на внутрішньому ринку; розробка стратегічних напрямків зовнішньоекономічної діяльності; а також облік і контроль ефективності зовнішньоекономічних операцій, інформаційне забезпечення рішень в сфері зовнішньоекономічних відносин з іноземними партнерами.

6. В умовах поглиблення інтеграції України до Євросоюзу основними заходами можуть бути: удосконалення національного законодавства відповідно до права ЄС у кожному секторі Угоди про асоціацію; посилення інституційної спроможності державних інституцій, які відповідають за реалізацію Угоди про асоціацію; комплексний підхід при вирішенні всіх завдань економічного співробітництва; моніторинг ефективності впровадження Угоди про асоціацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global steel demand continues its broad recovery. World Steel Association. News from 17.04.2018. URL: <https://www.worldsteel.org/media-centre/press-releases/2018/worldsteel-shortrange-outlook-april-2018.html>.
2. Акименко О. Ю. Формування механізму сучасного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як важливої передумови розвитку експортно орієнтованого виробництва URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/24_1_2019ua/3.pdf
3. Алавердян Л.М., Романенко О.В. Сучасні реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з іншими країнами світу URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2019/55.pdf
4. Бережнюк І.Г. Нетарифне регулювання як основний елемент зовнішньоекономічної політики Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 118(1). С. 145-151.
5. Бицюра Л. В. Методика гармонізації законодавства України та європейського союзу в контексті першочергових заходів зовнішньоекономічної політики. *Європейські перспективи*. 2012. № 4(1). С. 188-192.
6. Борисенко О. П. Синегрія у контексті системного підходу до проблем державної регуляторної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. №9.
7. Борисенко О. П. Стратегія формування та реалізації зовнішньоекономічної політики України. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Державне управління. 2015. Т. 254, Вип. 242. С. 17-21.
8. Борисенко О. П. Удосконалення державних механізмів управління митними ризиками при реалізації зовнішньоекономічної політики. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра*

- Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер. : Державне управління. 2012. Т. 202, Вип. 190. С. 158-163.
9. Борисенко О.П. Внешнеэкономическая политика государства: концепция, стратегия, механизмы реализации: монография. Донецк : Юго-Восток, 2012. 404 с.
 10. Буркинський Б. В. Удосконалення механізмів реалізації регіональної зовнішньоекономічної політики. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 2(1). С. 96-103.
 11. Герасименко Г.О. Проблеми та перспективні напрями економічного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. *ВІСНИК КНУТД*. 2014. №3. С.26-36.
 12. Горчаков В.Ю. Формирование организационно-экономического механизма управления внешнеэкономической деятельностью крупной компании: [монография]. НАН Украины. Ин-т экономики пром.-сти. Донецк, 2007. 182 с.
 13. Гузенко Г.М., Гайдученко Ю.О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. № 3 (14). 2013. С.77-89.
 14. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: навч. посіб. К.: Знання, 2006. 463 с
 15. Долішній М. І. Актуальні завдання інтенсифікації соціально-економічного розвитку регіонів України. *Регіональна економіка*. 2005. №2. С.7-15.
 16. Домбровська С.М. Напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Вісник НУЦЗУ*. Серія: Державне управління. Вип. 1(6), 2017. С.114-119.
 17. Економічний аналіз і актуальні тенденції: прогноз на 2018-2020 роки / *Міжнародний центр перспективних досліджень*. 2018. URL:<http://icps.com.ua/schomisyachnyybyulet-en-ekonomichnyy-analiz-i->

aktualni-tendentsiyi-prohnoz-na-2018-2020-roky-hruden-osnovni-ekonomichnipokaznyku/

18. Єжунінова А. Теоретико-методологічні засади функціонування механізмів державного управління у сфері ЗЕД. URL: доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03\(3\)/09yayszd.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09yayszd.pdf)
19. Єжунінова А. Ю. Формування інноваційних механізмів державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2011. Вип. 4. С. 236-244.
20. Ємець М.С. Сутність зовнішньоекономічної політики та її вплив на розвиток національного господарства. *Сучасні питання економіки і права*. 2015. Вип. 2. С.62-66.
21. Жукова Л. М. Регулювання внутрішнього ринку за умов зміни зовнішньоекономічних пріоритетів державної політики. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С.40-46.
22. Король В. І. Правові механізми зовнішньоекономічної політики: регіональні угоди у контексті норм та принципів СОТ. *Університетські наукові записки*. 2011. №4. С.147-153.
23. Кредісов А., Бабенко В. Політика стимулювання експорту та її інструменти. *Економіка України*. 2003. №2. С. 35-44.
24. Крупін В.Є. Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. *Регіональна економіка*. 2009. №1. С.114-120.
25. Крупін В.Є. Роль територіально-виробничих систем у розвитку експортного потенціалу України. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Розвиток територіально-виробничих систем: [зб. наук. праць]. Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2007. Вип. 6 (68). С.128-140.
26. Крупін В.Є. Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. *Регіональна економіка*. 2009. №1.

- C.114-120.
- 27.Кубів озвучив економічні показники України у 2018. *Економічна правда*. Новини від 27.12.2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/12/27/643919/>.
- 28.Кулицький С. Сучасний етап розвитку оборонно-промислового комплексу і виробництва продукції подвійного призначення в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 5. С. 54-69.
- 29.Макарчук, І. М. Оцінка сучасного стану та актуальні загрози економічній безпеці в Україні. Економічний аналіз: зб. наук. Праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. 2015. Том 21. № 1. С. 83-89.
- 30.Мантур-Чубата О.С. Організаційно-економічний механізм управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства: дис.... к. е. н.: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Х., 2015. 239 с.
- 31.Мариніна С. В. Становлення інституціональних засад регуляторної політики зовнішньоекономічної діяльності України. *Наукові праці МАУП*. 2016. Вип. 48. С. 178-183.
- 32.Машков А. О. Аналіз чинників у системі реалізації державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. №3. - С. 131-134.
- 33.Небрат В.В. Історичний вимір трендів зовнішньоекономічної політики. *Економіка України*. 2017. №5-6. С. 151-169.
- 34.Олесневич Д., Жук О. Регіональні аспекти управління зовнішньоторговельною діяльністю підприємств. *Вісник ТАНГ*. 2004. №3. С.118-119.
- 35.Олійник О. Зовнішньоекономічна політика Китаю в умовах глобалізації світової економіки: уроки для України. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 6. С. 40-47.

36. Омельченко А. Адміністративно-правові проблеми законодавчого закріплення засад зовнішньоекономічної політики України. *Юридична Україна*. 2013. №6. С. 87-90.
37. Особливості публічного управління та адміністрування : навч. посіб. Бакуменко В. Д., Бондар І.С., Горник В. Г., Шпачук В. В. К. : КНУКіМ, 2016. 167 с.
38. Панченко Ю. Трамп оголосив війну СОТ: чим ризикує Україна. Європейська правда. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/10/7072066>).
39. Пилипенко Ю. І. Стратегія зовнішньоекономічної політики України в умовах глобалізації. *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка. 2012. №1. С. 52-57.
40. Вітер Д. В. Інноваційна економіка і зовнішньоекономічна політика держави: конконцептуалізація теоретичної моделі. *Аналітика і влада*. 2011. № 4. С. 28-33.
41. Пісьмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в умовах інтеграції України у світовий економічний простір: механізми регулювання та контролю: дис. ... доктора наук з держ. упр. : 25.00.02 – механізми державного управління. К., 2008. 366 с.
42. Поліщук Ю. Особливості формування і реалізації зовнішньоекономічної політики України та Польщі. *Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи*. 2012. Т. 1. С. 90-93.
43. Поляк О.І. Господарсько-правове забезпечення здійснення зовнішньоекономічної діяльності в умовах СОТ: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право», Харків, 2016. 22 с.
44. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 18.03.2004 р. № 1629-IV // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
45. Про зовнішньоекономічну діяльність від 16.04.1991 р. №959-XII URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
46. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017-2021 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. №1017-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80>
47. Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року: Проект розпорядження Кабінету Міністрів України // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 15.02.2019 р).
48. Радченко О.П., Капанжи М.В. Удосконалення організації зовнішньоекономічної діяльності підприємства URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/7_2018/34.pdf
49. Сабау Ш. Витрачати за правилами: чим корисна для України румунська реформа системи держ. допомоги. *Європейська правда*. січня 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua>
50. Сищук А. Інтеграційний вектор зовнішньоекономічної політики України та умови його реалізації. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Міжнародні відносини. 2013. № 10. С. 27-31.
51. Скрябіна Д.С. Зарубіжний досвід державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Державне управління*. 2011. №1. С.120-124.
52. Сталкер Ів. Ан. Ті. Яка зовнішньоекономічна політика потрібна Україні майбутнього (аналітичний огляд). *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 3. С. 210-240.
53. Стельмашук А. М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Тернопіль: ТАНГ, 2000. 315 с.
54. Тивончук І.О., Ковальчук М.Б. Економічні механізми стимулювання експортного виробництва промислових підприємств. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Розвиток територіально-

- виробничих систем: [зб. наук. праць]. Вип. 6 (68) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2007. С. 173-184.
55. Тихончук О. Аналіз векторів зовнішньоекономічної політики України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 95(2). С. 148-149.
56. Топольницька Т. Б. Теоретичні засади організаційно-економічного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Інноваційна економіка*. 2013. Вип. 2. С. 84-88.
57. Торгівля України з Росією знову зростає: в чому причини. Сьогодні. Новини від 11.01.2019. URL: <https://ukr.segodaya.ua/economics/enews/pochemu-torgovlya-s-rossiey-snovarastet-1204663.html>.
58. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом URL: <http://www.kmu.gov.ua>
59. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page
60. Федосєєва Г. С. Особливості реалізації зовнішньоекономічної політики на сільськогосподарському ринку: проблемні аспекти та перспективи. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 60-64.
61. Філюк Г. М. Зовнішньоекономічна та конкурентна політика України: суперечності розвитку, напрями гармонізації. *Український соціум*. 2014. № 1. С. 99-105.
62. Фінансова політика зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. В.П. Хомутенко, І.С. Луценко, А. В. Хомутенко, О.Г. Волкова Харків: «Діса плюс», 2018. 370 с.
63. Фролова І.-Х.Р. Механізми системи адаптації державного управління України до інституційних принципів міждержавної співпраці в Європейському Союзі: автореф. дис. канд. наук з держ. упр. :25.00.02; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. Миколаїв, 2013. 20 с.

- 64.Хорольський О. І. Зовнішньоекономічні пріоритети України: завдання та механізми державної політики щодо їх оптимізації. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 3. С. 23-29.
- 65.Чевганова В. Я.Стратегічні напрями зовнішньоекономічної політики України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 7. С. 91-95.
- 66.Шамборовський Г. О. Концептуальні підходи до управління зовнішньоекономічною політикою в Україні. *Економічний простір*. 2016. №111. С.50-60.
- 67.Яременко О.Ф. Транскордонне співробітництво як напрям сучасної зовнішньоекономічної політики. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 1. С.225-231.

Виконала:

студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

« ____ » _____ 2020 р.

Підпис

Іван ГРОЗЯН

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

« ____ » _____ 2020 р.

Підпис

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

« ____ » _____ 2020 р.

Підпис

Едуард
ЩЕПАНСЬКИЙ

Ініціали, прізвище